

vijftiende jaargang, nr. 1
februari 2019
€ 2 (gratis voor leden)

Rapenburg 100
2311 GA Leiden
071-5134 558

info@ekklesialeiden.nl
www.ekklesialeiden.nl
www.rapenburg100.nl

Hooglandse Nieuwe is het blad voor alle geïnteresseerden rondom de Hooglandse Vieringen van de Leidse Studenten Ekklesia. Het verschijnt zes maal per jaar.

Redactie Jasper Radder, Wim Schouten, Jan Slotboom, Myranda Wilbrink, Paulien van Yperen

Opmaak Myranda Wilbrink, m.m.v. Job van Keulen

Drukwerk Sylvia van Hoven

Hooglandse Nieuwe downloaden
vereniging.ekklesialeiden.nl/publicaties/

Postabonnement € 20 per jaar
Nieuwe abonnees opgeven bij het secretariaat:
info@ekklesialeiden.nl

Kopij voor het nummer van 21 april 2019 met het thema 'verlossen' uiterlijk op zondag 7 april 2019 insturen naar:
hn@ekklesialeiden.nl

PASTORES

Rob van Waarde, studentenpastor (PKN)
06-4193 5997, robvanwaarde@gmail.com
Walther Burgering, studentenpastor (RK), 06-2956 2865, waltherburgering2013@gmail.com
Christiane van den Berg-Seiffert
participantenpastor (PKN), 071-512 5137
christiane.vandenbergh@ekklesialeiden.nl

STUDENTENRAADSVROUW (HUM.)

Jeannette Bakker
bakker.je@hsleiden.nl

VERENIGING LSE

Zie: www.ekklesialeiden.nl
Dagelijks bestuur:
- **Ronald Meester**, voorzitter@ekklesialeiden.nl
- **Vacature**,
vice-voorzitter@ekklesialeiden.nl
- **Rob van den Boom**,
secretaris@ekklesialeiden.nl
- **Flip van Hoven**,
penningmeester@ekklesialeiden.nl

REKENINGNUMMERS

Vereniging LSE: NL66 INGB 0004 8198 29
- voor alle vrijwillige bijdragen
- voor lidmaatschap: € 25 (studenten € 12,50) per jaar

Stichting rk Vrienden van het Leidse Studenten

Pastoraat: NL52 INGB 0000 6152 28

Stichting Diaconaal Fonds Hulpverlening LSE:

NL42 INGB 0003 3133 66 voor alle diaconale giften

Deze rechtspersonen zijn erkend door de fiscus.

Uw giften zijn aftrekbaar.

In dit nummer:

Waarheid?

3	Redactioneel
Wim Schouten
4	Waarheid bij Johannes
Henk Schouten
6	Modern ongemak
Wouter Belier
8	Waarheid in de taal
Paulien van Yperen
9	Over de grote leugen
Herman van Bommel
10	Waarheid, een verkenning
Jules de Vries
12	Het evangelie der waarheid
Valentinus
13	Het evangelie der waarheid
Henk Schouten
15	Waarheid
Monique van der Gaag
16	Waarheid in recht en religie
Paul van Amersfoort
18	Waarheid in de natuurwetenschappen
Paul Gubbens
19	De kater van Kees uit Kravenstein (gedicht)
Arie de Kluijver
20	Een louterende werking van gemeenschap
Rob van Waarde
21	Een gedicht van Bonhoeffer, vertaald door
Herman van Bommel
22	Tieden uut Nijhoof
Lex van Wijngaarden

en verder

23	LSE-NIEUWS
- Overzicht Hooglandse Vieringen
- Bij de vieringen (Cor van Bree)
24	HOOGSTPERSOONLIJK
- In memoriam Inie Duindam
- In memoriam Wim van Kesteren
- uitgangscollectes, informatie
25	- Interview met Taalmaatjes (Eric van Nooijen)
26	- thema volgend nummer
- LHBTIQ+-viering bij de LSE
27	ACTIEF EN INFORMATIEF
- Feddema actueel
- Vertelpodium
28	De laatste quotes over 'Waarheid?'

Bij de voorkant: o.a. knipsels uit Trouw, foto's van Harad Doornbos en Ruben Salvadori, beide foto-sets bedoeld om te laten zien hoe nieuws via beelden kan worden gemanipuleerd (MW).

Redactioneel

Wim Schouten

Op een huis in het Groningse Zuidhorn staat de prachtige tekst: “Veritas incognita, ergo dubio”. Ofwel “De waarheid is onkenbaar, dus twijfel ik”. Dat sluit mooi aan bij wat Harari in zijn boek “Sapiens” schrijft. Hij stelt dat de wetenschappelijke revolutie geen kennisrevolutie, maar een revolutie van onwetendheid was. De mensheid ontdekte dat men nog heel veel niet wist. Dus ging men aan de slag om het uit te zoeken. Daarbij bleef de twijfel. Waarheid is waarschijnlijkheid geworden, volgens Paul Gubbens in dit nummer een benadering van de werkelijkheid, en geldig totdat is vastgesteld dat een ander inzicht kansrijker is. Ook ontstond er, onder invloed van denkers als Spinoza, een onderscheid tussen het domein van het geloof en dat van de wetenschap. Verhalen in heilige boeken zoals de bijbel werden ontmaskerd als feitelijk onjuist. De zon draait niet om de aarde, maar andersom. Die ontmasking is geen reden om het geloof overboord te zetten. Elk geloof is een bundel verhalen, verrijkt met een set tradities en rituelen die je iets zeggen over hoe je in het leven moet staan, die je verzoenen met het kwade dat je overkomt, die je extra blij maken met al het goede dat je gegeven wordt, die je doen beseffen dat je deel uitmaakt van een groter geheel, die je het gevoel geven niet voor jezelf alleen te leven en er in het leven niet alleen voor te staan. Wie zo’n geloof ter beschikking heeft die gaat toch zeker niet miezemuizen over de vraag of dit of dat verhaal wel exact klopt?

Je zou dus kunnen zeggen dat het geloof bevrijd werd van de zorg om en ruzie over de waarheid. Daardoor kan het zich geheel wijden aan wat van waarde is. Om de koers van een schip te bepalen gebruik je een magnetisch kompas. De koers in je leven bepaal je met een moreel kompas. Het ene kompas bestel je bij de wetenschap, het andere bij religie of levensovertuiging. Je krijgt pas echt narigheid, wanneer je beide soorten kompas gaat verwisselen. Het onderscheid tussen het domein van de wetenschappelijke waarschijnlijkheid en de levensbeschouwelijke waarden komt in veel bijdragen aan deze HN terug. We vinden het bij Jules de Vries die begint met de meest exacte wetenschap en eindigt met ieders waarheid in het hospice. We vinden het ook bij waarheidsknutselaar Wouter Belier die de waarheid niet in pacht heeft, maar een aantal waarden niet wil opgeven. Over waarheden kun je ook twisten terwijl je, zoals onze studentenpastor Rob van Waarde schrijft, achterliggende waarden deelt. Wat je voor waar houdt, wordt voor een belangrijk deel bepaald door wat je bent. Je eigen belangen kunnen daarbij, zoals uit de door Lex van Wijngaarden gemelde kerkscheuring te Niehove blijkt, een belangrijke rol spelen. Daardoor kan iedereen z’n eigen waarheid hebben. Zolang je maar waarden die gebaseerd zijn op een gevoel van medeverantwoordelijkheid voor het geluk van anderen deelt, is dat niet erg. Ieder z’n waarheid, samen de ware, stelt Monique van der Gaag. En ook voor Herman van Bommel is de

vraag naar geloofswaarheden minder belangrijk geworden dan de vraag naar hoe goed te leven. Al blijft hij beducht voor een verrassing na zijn verrassing. Ontbreekt het morele kompas, ontleend aan een gedeeld verhaal, of aan gedeelde rechtsregels, dan kunnen waarheden leugens worden en zoals Paul van Amersfoort schrijft gaan regeren. Arie de Kluijver’s Kees uit Kravenstein raakte daar een kater aan kwijt. Dat morele kompas kunnen we met Henk Schouten vinden bij wat Johannes over Jezus schreef. Het gaat om de ervaring dat in jou en niet buiten jou God tot werkelijkheid wordt. Daarbij gaat het om jou met lichaam en ziel. Die boodschap is niet alleen bestemd voor een religieuze elite, maar voor eenieder die het horen, zien of lezen wil, bijvoorbeeld in dit waarheidsnummer van de HN, maar ook in de diensten, bij de lezingen en de gesprekken in onze Ekklesia. Laten we intens genieten van onze set verhalen, tradities en rituelen. En laten we er met elkaar aan werken om er zo veel mogelijk troost, bemoediging, vreugde en goedheid uit te putten. Doe je dat, dan is je geloof je ware, of het nu waar is of niet.

Waarheid bij Johannes

Henk Schouten

In het evangelie en de brieven van Johannes kom je heel vaak het woordje waarheid tegen, meer dan elders. Het gaat hier om het Griekse woord *aletheia*, in het Hebreeuws *èmèth*. Dat betekent meer dan alleen maar niet liegen, want waarheid betekent in de bijbel vrijwel altijd het doen van gerechtigheid in trouw aan de TeNaCH (het 1e testament). Sommigen vertalen *aletheia* dan ook liever met betrouwbareheid. Want trouw zijn aan God en aan elkaar is pas waarachtig leven. In de Psalmen wordt meermalen gezegd, dat we in de waarheid moeten wandelen. Waarheid is een levenswijze. Waarheid duidt op alles wat goed is en op wat van God komt. Daarom kan alleen God waarheid zijn. In Jezus openbaart God dan wat zijn waarheid betekent in het leven, want van Jezus

wordt gezegd, dat hij vol is van genade en waarheid. Door onze levenswijze kunnen we in de buurt van die waarheid komen.

Ik ben de waarheid

Jaren geleden zag ik ergens in het midden van het land een groot billboard waarop met grote letters geschreven stond: "Jezus zegt: Ik ben de weg en de waarheid en het leven" (Johannes 14:6). Twee opgeschoten jongens keken ernaar. Dan zegt de één tegen de ander: "Jezus, wat een opschepper!"... Ik moest er op dat moment om lachen, maar eigenlijk is het triest, dat zo met bijbelteksten wordt omgegaan. Worden in allerlei vormen van evangelisatie Jezus en de bijbel niet belachelijk gemaakt met zulke uit zijn verband gerukte en daardoor schreeuwerig

geworden reclameteksten?

In 857 werd in Perzië de beroemde moslimmysticus al-Halladj geboren. Deze al-Halladj zocht op jonge leeftijd al de mystieke weg naar God. In de Islam gaat het om de overgave aan God. Maar deze overgave kan meer uiterlijk zijn - in alles wat je moet doen en laten - maar ook meer innerlijk. Zijn leermeesters leerden, dat je om God te vinden jezelf moet loslaten. Dat noemen ze 'fana' (ontwording). Maar het meer negatieve, het loslaten van jezelf, de ontwording, moet gevolgd worden door het positieve, het vol worden van God. Het gaat daarin niet alleen om de afbraak van onszelf, de eigenwaan, maar vooral om de vernieuwing en vervolmaking van onszelf. In de christelijke traditie heet dit het loslaten van de oude Adam en het worden van de nieuwe Adam - wedergeboorte.

Nu was deze al-Halladj zo vol van de overgave aan God, dat hij in zijn extatische momenten uitriep "Al-Hakk, Al-Hakk", dat betekent "Ik ben de waarheid" of "Ik ben de Werkelijkheid". In de Islam is dit een naam voor God. Daarom werd hij gevangengenomen en beschuldigd van godslastering en in 922 in Bagdad ter dood gebracht. Ook Jezus is beschuldigd van godslastering en daarom gedood aan het kruis.

Al-Halladj bedoelde met deze woorden, dat je zozeer jezelf moet loslaten, dat God heel je bewust-zijn kan vullen, want jouw oorspronkelijk bestaan is

Jezus voor Pilatus, onbekende kunstenaar, 6e eeuw - Ravenna ...

afkomstig van God. Zolang God buiten je staat als een voorwerp van aanbidding of onderwerping, als een idee waarin je moet geloven, of die je moet kunnen aanwijzen, zolang maak je een splitsing tussen God en jezelf en blijft God op afstand. Dan ervaar je zijn aanwezigheid niet in de grond van je bestaan. De woorden 'ik ben de waarheid' betekenen daarom dat niet buiten jou, maar in jou God tot werkelijkheid wordt. Het gaat dus niet om een leer of overtuiging, maar om een mens die werkelijk het beeld van God is. Wees waarachtig zoals God waarachtig is.

Johannes en Pilatus

Tegen Pilatus zegt Jezus in Johannes 18:37 "Ik ben geboren en in deze wereld gekomen om te getuigen voor de waarheid. Iedereen die zich laat leiden door de waarheid, luistert naar mij". Pilatus antwoordt: "Maar wat is waarheid?" Er komt geen antwoord in de tekst. Pilatus vraagt om een duidelijke opvatting of leer. Hij wil weten waar hij aan toe is. Maar bij Jezus is volgens Johannes de waarheid steeds leven vanuit God, oftewel 'uit God geboren zijn' (Johannes 1:13). Juist hierom is het evangelie van Johannes zo geliefd in de Gnostiek.

Als je het zo bekijkt valt het steeds op, dat in de bijbel de waarheid nooit een leer is, maar altijd een manier van leven. De bijbel roept op om de waarheid te doen, om in de waarheid te

wandelen. Het gaat dan om betrouwbaarheid. Pilatus wist de waarheid (als 'feit'), want Jezus is onschuldig, maar hij deed de waarheid niet. Hij liet Jezus niet vrij, hij blijkt dus onbetrouwbaar. "De waarheid zal u vrij maken", zegt Jezus. Betrouwbaarheid en waarachtigheid maken je een innerlijk vrij mens.

Ik ben

Het is u misschien al weleens opgevallen, dat alleen in het Johannesevangelie Jezus woorden spreekt als "Ik ben het brood des levens, Ik ben het licht der wereld, Ik ben de ware wijnstok". Zo zijn er in het evangelie van Johannes zeven van die 'Ik ben'-woorden. In de andere evangeliën komt dit helemaal niet voor en heeft Jezus een heel andere toon van spreken. Bijbelgeleerden wijzen er daarom op, dat Jezus deze 'Ik ben'-woorden niet zelf gesproken heeft, maar dat Johannes ze Jezus in de mond heeft gelegd. Waarom? Wel, Johannes ziet in Jezus God zelf transparant geworden. Het Woord is vlees geworden, zegt hij in het begin. In Exodus 3:14 antwoordt God op de vraag van Mozes naar de naam: "Ik ben die Ik ben". Deze mysterieuze woorden "Ik ben die Ik ben" worden niet met macht of met willekeur verbonden, maar met betrouwbaarheid. Je kunt op God aan, ook al kun je God niet vatten en volgen. De "Ik ben"-woorden in het Johannesevangelie verwijzen daarom naar deze

naam van God. Johannes wil als het ware zeggen, dat in Jezus God zelf zichtbaar geworden is, transparant en betrouwbaar.

Deze "Ik ben"-woorden worden wel eens vergeleken met iconen. Een icoon wil niet de buitenkant maar de binnenkant laten zien. Het beeld verwijst naar een andere werkelijkheid: achter wat je ziet. Je moet dan niet op het plaatje afgaan, maar naar de binnenkant afdalen. Je moet de schildering van een icoon niet letterlijk nemen, maar spiritueel. Wie aan de buitenkant blijft begrijpt niets van een icoon. Als Johannes Jezus laat zeggen "Ik ben de weg en de waarheid en het leven" dan verwijst hij in hem naar God zelf. Jezus is niet een of andere drempel waar je overheen moet, maar zijn leven is een doorkijkje naar God, een levende icoon, een verwijzing, een openstaande deur of poort. Als Jezus een 'open deur' is, dan kun je door Hem ook een glimp van God ontvangen zonder dat je per se door die poort naar binnen moet.

"God verschijnt aan Mozes in het brandende braambos", Johann Sadeler, naar Marten van Cleve, 1579 (Rijksmuseum)

Modern ongemak

Wouter Belier

Het Socratisch Gesprek ging over verwachtingen. Dit was een onderwerp waar de deelnemers op de een of andere manier iets mee hadden. Een voorbeeld: Theo, één van de deelnemers, had het volgende meegemaakt. Zijn stiefdochter kwam over uit Spanje. Zij bleef ongeveer twee maanden bij hem en zijn vrouw in huis. Na redelijk lange tijd vertrok zij. Geen bedankje, geen bloemetje, niets van dat al. Dat stoorde de vrouw van Theo enorm. “Ik had toch op zijn minst een bloemetje verwacht!” Theo vond van niet. Op grond van wat kun je van andere mensen verwachten dat zij zich gedragen zoals jij dat wilt? Hier lag best een probleem. Want op grond van wat mocht Theo dan wel verwachten dat zijn vrouw zich zou gedragen zoals hij dat wilde, namelijk door niets te verwachten? Wie verwacht hier nu iets van iemand en is dat terecht? Wat mag je al dan niet verwachten van je stiefdochter én wat mag je al dan niet verwachten dat je vrouw al dan niet verwachten mag. Typisch eigentijds ongemak. We vinden iets van het gedrag van anderen, maar beseffen, post-modern als we zijn, dat we geen grond hebben om kritiek te leveren. Dé waarheid bestaat toch immers niet? Aan de ene kant hebben we begrip voor Theo’s vrouw. Een bloemetje is toch wel het minste wat kan. Maar ook voor Theo hebben we begrip. Ilja Pfeiffer beschrijft ditzelfde ongemak, maar dan stevig uitvergroot, in een hilarische en pijnlijk confronterende scène waarin hij een bezoek beschrijft dat hij brengt aan een jong stel wereldreizigers (Grand Hotel Europa,

p.204 e.v.). Dit stel woont in een nieuwbouwwijk in Giethoorn. Het stel beschrijft een voorval dat zij tijdens een reis meemaakten. Tijdens een Panchayat werd een vonnis uitgesproken door de dorpsoudsten in een dorp in Pakistan. Het vonnis kwam er op neer dat de balans tussen twee families alleen maar hersteld kon worden door een openbare verkrachting van een nog jong meisje. Het stel is vooral onder de indruk van hun eigen unieke vorm van reizen. Zij zijn geen toeristen, nee, ze zijn reizigers. Ilja is ook onder de indruk, maar om een heel andere reden. Het is voor hem moeilijk voorstelbaar dat iemand zich een dergelijke gebeurtenis uitsluitend toe-eigent als iets wat hem of haar uniek maakt. Het commentaar van Ilja wordt door het stel afgedaan als een “typisch westerse manier van denken”. Wij moeten het westerse bord voor onze kop weghalen. Beide al dan niet gefingeerde voorvallen illustreren ons post-moderne levensgevoel. Er is niet één waarheid, de grote verhalen hebben afgedaan, God is dood en daarmee zijn ook alle ideologische kaders verdwenen. Het lijkt mij zinvol eerst eens stil te staan bij wat dat begrip “waarheid” betekent. We gebruiken dit begrip op uiteenlopende manieren. Ik wil twee invalshoeken gebruiken. Deze invalshoeken horen thuis bij twee manieren van naar de werkelijkheid kijken en twee antwoorden op de vraag wat kennis eigenlijk is. Ik heb het over de tegenstelling tussen empiristen en rationalisten. Aan de ene kant de wereld van Aristoteles en Hume, aan de andere kant die van Plato en Descartes. In de moderne tijd de wereld van Popper en die van Quine.

De waarheid

De twee manieren om waarheid en werkelijkheid op elkaar te betrekken, komen we tegen in twee definities die Thomas van Aquino (1225-1274) gaf. Enerzijds is er een zogenaamde Dingwaarheid (*veritas rei*), anderzijds is waarheid zeggen dat is wat is “*adaequatio rei et intellectus*”. Dit laatste is dan een verstandswaarheid (*veritas intellectus*). Waarheid is dus of een eigenschap van iets buiten ons en dus een metafysische bewering over de structuur van de werkelijkheid, in de woorden van Thomas van Aquino: “*ens et verum convertuntur*”, of waarheid is een eigenschap van onze uitspraken over de werkelijkheid en dus een epistemologische bewering over de aard van onze kennis.

Adaequatio rei et intellectus

Met een waarheidsopvatting die zich betreft op uitspraken, stappen we in de wereld van Aristoteles. Waarschijnlijk heeft iedereen wel eens de School van Athene in de Stanza della Signatura van Rafaël gezien. In het midden staan Plato en Aristoteles. De laatste heeft de *Ethica Nicomachea* onder de arm en wijst met de andere hand naar beneden, naar de aarde. Een typisch gebaar voor een filosoof en onderzoeker die sterk gericht was op de empirie. Le Roi laat in *The Lagoon. How Aristotle Invented Science* (2014) nauwkeurig zien hoe dit doorwerkte in biologisch veldonderzoek dat Aristoteles deed. Volgens Le Roi was Aristoteles de eerste bioloog en nog steeds een van de grootste. Dit empirisme zien we ook bij het onderzoek dat Aristoteles deed naar politieke systemen. Geen onderzoek van

een eeuwig en wezenlijk Idee van dé rechtvaardigheid, maar een, mede door zijn assistenten, verzameld overzicht van talloze politieke systemen in de waarneembare wereld. Over deze systemen kun je uitspraken doen die al dan niet waar zijn. Deze benadering is te boek komen te staan als de correspondentietheorie van waarheid. In deze theorie is waar of onwaar een kenmerk van proposities. “‘Sneeuw is wit’ is waar dan en alleen dan als sneeuw wit is”, in de woorden van Kripke. Op deze correspondentietheorie is nogal wat kritiek gekomen. Allereerst: wat is de relatie tussen buitenwereld en waarneming? Ik heb alleen toegang tot de waarneming, maar wat zegt dat over de buitenwereld? Dit leverde een stevig epistemologisch sceptisch probleem op: kunnen we wel iets zeggen over een werkelijkheid buiten onze waarneming. Eén van de (nog steeds niet goed beantwoorde) problemen van de vroeg moderne filosofie: Descartes, is zekere kennis mogelijk? Berkeley, bestaat de wereld? Hume, bestaat er een ik? Kritiek kwam er ook op het zogenaamde funderingsdenken, de start is een empirische basis en daarop wordt het theoretisch bouwwerk neergezet. Popper bekritiseerde dit eens door tegen zijn studenten te zeggen: “Neem een

potlood en papier, doe zorgvuldig waarnemingen en schrijf op wat u hebt waargenomen” De studenten wisten niet wat wel en wat niet op te schrijven. Popper illustreerde daarmee dat feiten die je niet kunt afzetten tegen een verwachtingshorizon betekenisloos zijn. Het grote probleem bij deze benadering van de waarheid is hoe je tussen de oppervlakkigheid van de naïeve realist en de hyperkritiek van de harde scepticus door kunt laveren.

Ens et verum convertuntur

Bekend is waarschijnlijk de allegorie van de grot zoals verteld door Plato in zijn beschrijving van de ideaalstaat, de Politeia. Hij schildert een beeld van ons mensen, vastgeketend in een grot. De werkelijke wereld speelt zich af achter ons, terwijl wij uitsluitend de schaduwbeelden op de wand tegenover ons zien. We zijn geketend en kunnen ons niet omdraaien. Er is een werkelijkheid, maar die bevindt zich niet buiten ons, in de ervaring. Wat waar is bevindt zich in de Ideeënwereld. Alleen met ons denken kunnen we hierbij. Enigszins chargerend: we weten hoe een tafel er uitziet. Niet omdat we er al zoveel gezien hebben, maar omdat we voordat we keken al een idee hadden van wat een tafel is. Daarom herkennen we het

blad met poten als een tafel. Waar is dat wat is, “id quod est”. In de concrete wereld van Aristoteles was dit minder problematisch, hij was bioloog, waarnemer van de planten- en dierenwereld. Maar als je zoals Plato met politiek bezig bent is alleen maar kijken lastiger. Hebben we echt een concept van rechtvaardigheid omdat we daar zoveel goede voorbeelden van hebben gezien? Of hebben we de meetlat waarmee we bepalen of iets überhaupt rechtvaardig is al van te voren in ons hoofd? Voor abstracte begrippen kunnen we ons dat wellicht gemakkelijker voorstellen. Waar heeft in deze betekenis betrekking op dat wat iets eigenlijk is of zou horen te zijn. We gebruiken het nu ook wel op die manier, bijvoorbeeld als je het hebt over de ware Jacob en ware vriendschap. Waarheid heeft geen betrekking op uitspraken, maar op wat er echt is. Heidegger legde hierop de nadruk door te verwijzen naar de letterlijke betekenis van het Griekse woord voor waarheid, aletheia. Letterlijk betekent dit het onverborgene. Waarheid bestaat en wij kunnen hiernaar op zoek. Ook hiertegen komt het post-modernisme in het geweer. De vraag is nu niet: kunnen we iets zeggen over de werkelijkheid? Maar: is er wel een echte, ware werkelijkheid? We zijn

De school van Athene, een fresco van de Italiaanse renaissancekunstschilder Rafaël

overgestapt van het zogenaamde epistemologisch scepticisme naar het metafysisch scepticisme. Dé waarheid bestaat immers niet. Er is niet één gezaghebbende juiste interpretatie van de gehele sociaal-culturele werkelijkheid. We leven nu in een tijd, door Lyotard betiteld als het tijdperk van het einde van de grote verhalen. Wat overblijft als wetenschapsfilosofische waarheidstheorie is de coherentietheorie van de waarheid die stelt dat de waarheid van een oordeel bestaat in de mate van systematische samenhang waarin het met andere oordelen kan worden gebracht. Maar er is alle ruimte voor tijd-, cultuur- of klassengebondenheid van deze oordelen. Quine wees er op dat onze waarnemingen theoriegeladen zijn, de verwijzingsrelatie (adaequatio) is een probleem. Wie op internet zoekt met de term Gavagai vindt het gedachte-experiment van Quine. Een spreker van een jou totaal onbekende taal kan met het woord Gavagai en een vinger die wijst naar een langs huppelend konijn uiteenlopende zaken duidelijk willen maken. Kijk een konijn, Pas op een onrein dier, Lekker die is goed te eten. Als we met waarheid iets bedoelen als het werkelijke, echte en ware van iets, staan we met lege handen als dit er niet is. Dan geldt hooguit nog iets als: "Ieder zijn eigen waarheid."

Conclusie

De twee benaderingen van Thomas van Aquino van het begrip waarheid hebben met verschillende problemen te

maken. De post-moderne kritiek op de adaequatio benadering begrijpen we goed, maar haalt ons wereldbeeld wat minder overhoop. We zijn ons bewust van de mogelijkheid van nepnieuws. We weten wat er op de sociale media gemanipuleerd wordt. Ik vermoed dat dat ons niet direct brengt tot een stellingname dat er geen ware uitspraken mogelijk zijn. Wel tot de conclusie dat we uiterst voorzichtig moeten zijn met wat we wel en niet geloven. De post-moderne kritiek op de ens et verum benadering stelt ons voor grotere problemen. In ethische discussies zijn we ons pijnlijk bewust van de cultuurgebondenheid van onze oordelen. We zijn allen deels bewoners van de nieuwbouwwijk in Giethoorn. Maar het ongemak van Ilja Pfeiffer kunnen we ook allemaal meevoelen. Een antwoord op de vraag of de waarheid bestaat heeft zowel aan de ja- als aan de neekant een positief maar ook een negatief effect. Wie zegt dat er ergens op de een of andere manier een waarheid is, zal moeten uitleggen waarop hij/zij dat dan wel baseert, maar houdt wél de mogelijkheid voor een gesprek open. Er staat namelijk iets op het spel. Wie zegt dat iedereen uitsluitend zijn eigen waarheid heeft, geeft blijk van een prijzenswaardig gebrek aan geestelijk imperialisme, maar zet tegelijk het echte gesprek in de koelkast. Als iedereen gelijk heeft en zijn eigen waarheid mag verkondigen, waar zou je je dan nog druk over maken?

In 2006 kwam de vertaling van een roman van Juli Zeh op de markt, Speeldrift. Karin van den Broeke gebruikte deze roman kort daarna in haar preek. De hoofdrolspelers leidden hun leven zonder enig moreel kompas. Ieder zijn eigen waarheid, toch? Het is geen vrolijke roman. Hij speelt zich af in een moreel gezien bodemloze put. Het is sinds Nietzsche, de dood van God en het eind van de Grote Verhalen onze woonplaats geworden. Het enige wat wij nog kunnen is zélf een bodem aanbrengen in die put. Dit fundament is er niet, maar door met elkaar in gesprek te gaan, écht in gesprek, kunnen we wel een fundament in elkaar knutselen, aldus Karin. We ontbergen (de term is van Heidegger) een waarheid die niet dé waarheid is maar ónze waarheid. Bestaat de waarheid? Ja zegt de waarheidsimperialist, en die waarheid heb ik in pacht. Nee zegt de cultuurrelativist, ieder zijn eigen waarheid, einde gesprek. Misschien, zegt de waarheidsknutselaar, niet met zekerheid, maar er zijn normen en waarden die hij zo belangrijk vindt, dat hij deze niet op wil geven. Van deze drie hoeven de eerste twee niet veel te doen. De knutselaar daarentegen moet aan het werk.

Wouter Belier is docent Filosofie op het Leonardo College te Leiden. Ook organiseert hij binnen de Filosofie Praktijk Leiden diverse filosofische activiteiten (info: www.filosofiepraktijkleiden.nl).

Waarheid in de taal

Dat het begrip waarheid vele kanten kent, blijkt wel uit de verschillende bijdragen in dit nummer. Dat het geen makkelijk begrip is, lezen we ook. Toch wordt het woord waarheid in het dagelijks leven vaak gebruikt, kennelijk is het een belangrijk begrip voor de mens.

Dat blijkt ook wel uit de spreekwoorden en gezegden die we kennen en gebruiken (hoewel er tegenwoordig niet meer zoveel gebruik van spreekwoorden wordt gemaakt). Een paar voorbeelden:

- Al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar wel;
- De waarheid ligt in het midden;
- Een waarheid als een koe;
- Wie de waarheid spreekt hoeft nooit na te denken;
- Waar geld spreekt, zwijgt de waarheid.

Maar naast de meer of minder bekende spreekwoorden en gezegden, zie je quotes van politici, schrijvers en dichters,

filosofen, cabaretiers en vele anderen over waarheid. Als je ze goed tot je laat doordringen, stemmen ze vaak tot nadenken.

Op pagina 15 en 17 en op de achterpagina vindt u er een aantal.

Paulien van Yperen

De waarheid ligt in het midden

Over ‘de grote leugen’ en andere waarheden

Herman van Bommel

Als een stel vóór 1971 wilde scheiden dan kon dat praktisch alleen als één van hen beweerde overspel te hebben gepleegd. Er waren ook andere gronden voor echtscheiding, maar die speelden slechts bij hoge uitzondering een rol: kwaadwillige verlating, zware mishandeling of een hoge gevangenisstraf. Vrijwel altijd was het de man die opbiechtte vreemd gegaan te zijn. Ook al was dat niet het geval. Als de vrouw vervolgens instemde met een scheiding kon de rechter het echtscheidingsvonnis uitspreken. Een pertinente leugen werd door zo’n vonnis omgezet tot een officieel erkende waarheid. Dit verschijnsel werd ‘de grote leugen’ genoemd. De man moest aan zijn ex alimentatie betalen. Maar als de vrouw zou beweren dat zij haar man ontrouw geweest zou zijn, dan had zij geen recht op alimentatie. Als overspelige vrouw werd je met de nek aangekeken. In contactadvertenties van vrouwen stond vaak “schuldloos gescheiden.” Moraal van het verhaal: waarheid kan op gespannen voet staan met wat er werkelijk is gebeurd. Niettemin geldt zo’n leugen als waarheid, zij het een fictieve waarheid. Een belangrijk doel van het strafproces is ‘waarheidsvinding’. Als rechtenstudent werd mij voorggehouden: “Liever tien daders vrij, dan één onschuldige in de gevangenis”. Anders gezegd: bij twijfel moet de rechter de verdachte vrijspreken. Desondanks zijn er rechterlijke dwalingen, waarvan de bekendste slachtoffers zijn: de verpleegster Lucia de Berk, de bejaardenverzorgster Ina Post, de verdachten in de Puttense moordzaak, in de Schiedamse parkmoord en in de Showbizzmoord. In het laatste geval heeft het 35 jaar geduurd voordat de veroordeelde alsnog werd vrijgesproken. Vooral de zaak Lucia de Berk trok veel aandacht. Ze werd ten onrechte tot levenslang veroordeeld. De zaak leidde tot een speelfilm die veel bezoekers trok. Twijfel is blijven bestaan

rond de Deventer moordzaak. Louwes, de belastingadviseur van een weduwe, werd verdacht van moord in 1999. De zaak loopt nog steeds. Hoe hebben die ingrijpende en geruchtmakende dwalingen plaats kunnen vinden? Antwoorden op deze vraag zijn te vinden in boeken, geschreven door Ton Derksen, emeritus hoogleraar wetenschapsfilosofie. Naar aanleiding van de zaak Lucia de Berk schreef hij het boek “Onschuldig vast”. Derksen probeert daarin een wetenschappelijk antwoord te geven op basis van empirisch onderzoek, interviews, buitenlandse vergelijkingen en analyse van de strafrechtpleging. Zijn conclusies zijn zeer verontrustend: de foutmarge van de toepassing van het Nederlandse strafrecht moet veel hoger zijn dan de officiële cijfers. Het is begrijpelijk dat politiek en samenleving graag daders van misdrijven willen opsluiten. Je maakt je niet populair als je de kans vergroot dat daders de dans ontspringen. De prijs daarvoor is hoog: mogelijk langdurige gevangenisstraf voor onschuldigen. Moraal van het verhaal: bij twijfel moet vrijspraak volgen. Een speciale tak van de filosofie richt zich op de wetenschap: de wetenschapsfilosofie. Die heeft in de afgelopen halve eeuw een hoge vlucht genomen. Kernvraag is: welke bewering is voor de volle honderd procent waar? Wanneer is er geen enkele reden om te twijfelen? Het paradoxale is dat naarmate de wetenschap zich verder ontwikkelt de twijfel over de ‘echte Waarheid’ lijkt toe te nemen. Zodra er statistische berekeningen aan te pas komen gaat het ‘in veel gevallen mis’, aldus onlangs Ronald Meester in het dagblad Trouw. Je kunt je afvragen of het nou zo erg is als wetenschappers er niet meer in slagen om de echte waarheid te achterhalen. Maar voor de strafrechtpleging blijft het vinden van de Waarheid van heel groot belang. Vooral voor mensen die ten onrechte worden verdacht van een zwaar misdrijf.

Geloof en twijfel vormen elkaars bestaansvoorwaarden. Anders gezegd: geloven onderscheidt zich van ‘zeker weten’ door twijfel. Deze opvatting past goed binnen een intuïtieve en informele vorm van religie. In de meest gangbare intellectueel-institutionele vorm van religie past veel beter de opvatting dat God de Waarheid heeft geopenbaard. Die Waarheid is uitsluitend te vinden in de Bijbel (exclusief de deuterocanonieke boeken?), overeenkomstig het niet-bijbelse adagium “Sola scriptura” (alleen de Bijbel). Tegenover deze protestantse opvatting staat de rooms-katholieke leer dat God zich heeft geopenbaard in de Heilige Schrift (inclusief de deuterocanonieke boeken) én in de traditie van de kerk. De tegenstelling is minder scherp dan op het eerste gezicht lijkt. De meeste protestantse kerken kennen naast de Bijbel ook gezag toe aan andere geschriften, zoals belijdenisgeschriften, de kerkorde, leerregels en een catechismus. En voor de katholieke kerk geldt dat uitspraken van het leergezag niet in strijd mogen zijn met de Bijbel. In de loop van mijn leven is de vraag naar wat écht waar is minder belangrijk geworden als het gaat om geloof en leven. Mijn aandacht richt zich nu vooral op de vraag hoe goed te leven? Toch blijft ook in mij het verlangen naar waarheid levend. Zoals het verlangen naar zekerheid over een vreugdevol leven na de dood. Maar een sterk geloof in een leven na de dood houdt het ‘risico’ in zich dat ik alsnog zal worden gestraft voor hetgeen ik tijdens mijn leven heb misdaan. De Franse filosoof Voltaire wilde dat zijn bedienden in een straffende God zouden blijven geloven, omdat hij anders vreesde dat zij zich meester zouden maken van zijn tafelzilver. Zou de belastingmoraal veranderen als mensen weer massaal bang voor de hel zouden zijn? Zal God overspel straffen of de grote leugen daarover? *Reageren? bommel012@kpnmail.nl*

Waarheid, een verkenning

Jules de Vries

Aanleiding

Jasper Radder vroeg me, bij de kerkdienst op de derde zondag van de advent, een stukje te schrijven voor de Hooglandse Nieuwe van februari. Het thema van dat nummer is “waarheid?” dus doe maar iets vanuit je eigen professionele achtergrond. Lezen we weer eens iets van een ander.

Schrijven over waarheid, dat zal dan de eerste keer zijn! Mijn professionele achtergrond? Ik ben van oorsprong HTS-er Werktuigbouwkunde, heb in de avonduren Economie gestudeerd en heb het grootste deel van mijn leven als Bestuurder in de Ouderenzorg gewerkt. Met de meer zakelijke portefeuilles, zoals financiën, bouw en dergelijke. Thans doe ik onder meer bestuurlijk vrijwilligerswerk voor Hospice de Mare in Oegstgeest en Hospice Duin- en Bollenstreek in Sasenheim. Dat is dus mijn professionele achtergrond. Met mijn verkenning over waarheid volg ik de aspecten van die achtergrond. Met de rijdende rechter zeg ik: “Daar zal de lezer het mee moeten doen!”

Maar inmiddels had ik wel mijn eerste waarheid te pakken: je moet van goeden huize komen om nee te zeggen tegen een verzoek van Jasper Radder.

Waarheid volgens Wikipedia

Een mooie openingszin in Wikipedia is:

Plato en Aristoteles

“De vraag naar de aard van waarheid is van belang, omdat de mens prefereert te geloven in dat wat waar is en spontaan niet lijkt te weten wat waar is en wat niet”. Pilatus wist het dus ook niet. Filosofen hebben zich er eeuwen het hoofd over gebroken. Een van de eersten was Plato. Plato zei dat er geen waarheid is in de feitelijke wereld die een mens ziet. Je kijkt met een beperkte en veranderlijke blik. Waarheid moet vast zijn. Hij geeft een mooi voorbeeld over de bedrieglijkheid van het kijken in het verhaal over het leven in de grot. (Google: “Plato” en “grot”, en je krijgt schitterend proza.) Plato vindt dat je de waarheid moet zoeken in de ideeën: die zijn veel meer vast. Hij stelt de wereld van de geest tegenover die van het lichaam. De schrijvers van “Wij zijn ons brein” proberen die werelden weer aan elkaar te knopen, maar dat roept veel weerstand op.

Aristoteles was aardser, hij moet niks hebben van die wereld van de ideeën. Hij construeert een mooie definitie van waarheid: “Waar is, van iets dat zo is, te zeggen dat het zo is, en van iets dat niet zo is, te zeggen dat het niet zo is”. De filosofen noemen dit de correspondentietheorie. Gewone mensen zeggen: “een waarheid als een koe”.

Waarheid in de wiskunde

Wiskunde is een logisch systeem dat uitgaat van enkele axioma's. Axioma's zijn ook waarheden als koeien. Je kunt ze niet bewijzen, maar iedereen snapt dat het zo is. Bijvoorbeeld: de kortste verbinding tussen twee punten is een rechte lijn. Ik vond in mijn middelbare schooltijd wiskunde heel mooi: het klopt altijd en je kunt er ook nog heel veel mee.

Waarheid in de techniek

Techniek vindt een belangrijke basis in de

wiskunde. Maar ook in de resultaten van allerlei proeven. Daar ligt ook een systeem van waarheidsvinding onder (zie verderop in de tekst). Er zijn knappe koppen die veiligheidsmarges vaststellen, dat heeft weer met waarschijnlijkheden te maken. Statistiek. Altijd lastig. Maar zo kun je wel sterkteberekeningen maken die betrouwbaar zijn. De filosofen noemen dit: “pragmatisme”. Waarheid wordt daarin gedefinieerd als: “dat wat nuttig en bruikbaar is”. En nuttig en bruikbaar is het wat technici verzinnen. In het Midden-Oosten wordt nu een toren gebouwd van meer dan een kilometer hoogte. Ja, we hebben wat bijgeleerd sinds de Babylonische spraakverwarving: technici spreken wel eenzelfde taal.

Waarheid in de economie

Laten we beginnen met een waarheid over geld: “geld is een afspraak”. Je spreekt af dat als jij iets doet voor mij, je een klompje zilver krijgt. En je weet, dat als je het klompje zilver aan een ander geeft, die persoon ook iets voor jou doet. Want de afspraak geldt voor iedereen!! Klompjes zilver zijn in de loop van de eeuwen vervangen door papier. En tegenwoordig door netwerken van computers. Maar de afspraak moet je niet breken. Dan gaat het echt fout. Dat zie je in Zimbabwe. Mugabe bleef geld bijdrukken, schond daarmee de afspraak en nu is dat geld niks meer waard. Mijn vrouw Nel en ik waren er in november en de geldautomaten waren leeg. Dat ontwricht de samenleving.

De wetenschap, waaronder de economie, had, sinds Newton de wetten van de zwaartekracht formuleerde, veel nieuwe kennis ontwikkeld. Betrouwbare kennis. Onverbeterbare waarheid. De toepassingen leken hen gelijk te geven. Enorme economische en technologische ontwikkelingen vonden plaats en onderstreepten dat grote gelijk. Tot Einstein zijn relativiteitstheorie ontwikkelde, en Newton niet gelijk bleek te hebben. De onverbeterbare waarheid

wankelde. En de filosofen konden weer aan het werk. Karl Popper verzong het antwoord: "Zekerheid bestaat niet". Je kunt een algemene theorie nooit bewijzen. Hoe vaker je hebt aangetoond dat de theorie klopt, hoe waarschijnlijker die is. Maar zekerheid heb je niet. Je kunt een algemene theorie alleen weerleggen. Alle zwanen zijn wit. In Europa was nooit een niet-witte zwaan gezien. Maar toen Australië ontdekt werd, bleken er ook zwarte zwanen te bestaan. En zo is de wetenschap altijd bezig theorieën systematisch te bekritisseren en er iets nieuws tegenover te stellen. Aristoteles' definitie kan bij het oud vuil. Want als je niet zeker weet of iets zo is, kun je ook niet zeggen dat het zo is.

Waarheid in de samenleving

Popper paste zijn theorie ook toe in de samenleving. Ook daar bestaan geen zekerheden. Daarom moet je altijd, net als in de wetenschap, kritisch blijven. Je kunt mensen niet één maatschappelijk gezichtspunt opleggen, zoals bijvoorbeeld het staatscommunisme doet. Als je kritische discussie en oppositie toestaat, dan zal dat problemen in de samenleving oplossen. Je blijft zoekend en verbeterend onderweg. Open samenleving. Perfectie en absolute zekerheid zijn onbereikbaar. Dus ga je met elkaar proberen de ernstigste misstanden weg te nemen en ga daar vooral mee door.

Waarheid bij het individu

Je leidt allemaal je leven. Je maakt mooie dingen mee. Maar je loopt ook krassen op, beschadigingen. Dat gebeurt op verschillende manieren. Ik noem er drie, maar gemeenschappelijk hebben ze een vorm van ongemakkelijke waarheid, waar je mee moet zien te leven. Descartes heeft het bij dit soort waarheden over: "evidentietheorie". Een zin is waar als die met een zonneklaar oordeel overeenstemt. Afijn, leest u zelf maar.

- *Verantwoordelijkheid, die je niet waar kan maken*

Een van de meest aangrijpende gebeurtenissen afgelopen jaar was het vreselijke ongeluk met de Stint. Ouders die op zo'n afgrijselijke manier hun kind kwijtraken, dat houdt je bezig. Dikwijls heb ik echter ook gedacht aan die arme begeleider. Wat een verschrikkelijk gevoel moet ze hebben. Een alles verterend gevoel van schuld. Terwijl ze er misschien niks aan kon doen, malen d'r gedachten; had ik maar

dit, als ik nu dat. Verantwoordelijkheid die ze niet kon waarmaken. Of een minder extreem voorbeeld, de chirurg na een mislukte operatie; ook dan krassen, beschadigingen, omdat hij naar zijn eigen oordeel tekort geschoten is in zijn verantwoordelijkheid.

- *Gekwetst worden in fundamenteel gevoel van veiligheid*

Dat kan gebeuren door seksueel geweld of na een inbraak met geweld. Je mens zijn wordt heel diepgaand geraakt hierdoor. Ook hier schrijft je eigen verantwoordelijkheidsgevoel: had ik die straat niet moeten ingaan, had ik mijn huis beter moeten beveiligen? Krassen op je ziel, beschadigingen.

- *Schenden van vertrouwen*

Je leidinggevende laat je vallen als een baksteen. Je partner gaat er plots met een ander vandoor. Je verliest het vertrouwen in je eigen lichaam door een hersenbloeding en je komt in het verpleeghuis terecht. Ik herinner me die man, die ik nog kende als medewerker die dit laatste overkwam. Hoe die in het begin van onmacht wanhopig om zich heen sloeg. De ziekenverzorgers hadden het er moeilijk mee in dubbele betekenis. Maar hij raapte zichzelf bijeen, vocht voor zijn herstel en ontving later stralend zijn kleinkinderen in zijn appartement in het verzorgingshuis. Je loopt allemaal krassen op in je leven. Beschadigingen. En aan het eind van je leven, alles overziende, komen gebeurtenissen opnieuw bij je binnen. Hoe rond je ze af??

Waarheid in het hospice

Hospice betekent oorspronkelijk herberg of onderkomen. Hospices zijn bedoeld als tijdelijke opvang voor mensen die niet meer te genezen zijn, met name als er thuis onvoldoende zorg geboden kan worden. Mensen blijven er tot na hun overlijden. Elke gast komt binnen met zijn/haar eigen geschiedenis, inclusief krassen, beschadigingen. En met die trieste waarheid van het naderende levenseinde. Meestal samen met haar/zijn familie, die vaak heel intensief

betrokken is bij alles wat er met en rond de gast gebeurt. Rust en veiligheid zijn ingrediënten die helpen vrede te vinden in deze fase. Mooie gesprekken zijn vaak het resultaat. Soms over de krassen die de gast in diens leven op liep. Niet bijgelegde ruzies komen ter sprake. Soms kunnen die toch nog tot een goed einde gebracht worden, misschien juist door de hele hospice-situatie. Altijd is er de aandacht om het de gast zo comfortabel mogelijk te maken. Toegewijde mensen, die een andere waarheid delen: je leeft niet voor jezelf alleen.

Hoewel je het misschien niet zou verwachten, wordt er ook veel gelachen in het hospice. Het leven wordt gevierd. Tot de laatste dag. René Gudde, denker des vaderlands toen hij al terminaal was, sprak erover, onder andere in het boekje: "Sterven, doodeenvoudig, iedereen kan het". Mooi was zijn beeld van die laatste fase: het is alsof je in een roeiboot zit. Je roeit met je rug naar je bestemming. Je gaat richting de dood. Maar je blik blijft gericht op het leven.

Gudde: "Als je wordt geconfronteerd met de ideale omstandigheden voor totale warhoofderij, je bent ziek, je gaat dood, het houdt allemaal op en het is niet zoals je had gedacht, dan helpt je de filosofie. Gudde zocht het onder meer bij de stoïcijnen. Centraal in hun gedachtegoed staat dat je jezelf niet druk moet maken over zaken waar je toch niks aan kunt veranderen. Je moet je alleen bezighouden met zaken die je kunt beïnvloeden. Maar het vergt wel enorme discipline dat tot het einde vol te houden.

De waarheid in het hospice, ieders waarheid.

Hospice Issoria in Leiden

**Fragmenten uit *Het evangelie der waarheid*
Valentius, tweede eeuw**

Het evangelie der waarheid is een vreugde voor wie
van de Vader der Waarheid de genade ontvangen hebben
om hem te kennen door de macht van het Woord (logos),
dat uit de pleroma's (volheden) is voortgekomen,
dat immanent is in het bewustzijn en de gedachten van de Vader,
en dat is hij die genoemd wordt de Verlosser,
naar het werk dat hij verrichten moet voor de verlossing van hen
die onwetend geworden zijn omtrent de Vader.

Deze onwetendheid omtrent de Vader bracht angst en onwetendheid voort
en de angst verdichtte zich tot een mist, zodat niemand kon zien.
Daardoor heeft de Dwaling (de demiurg) macht gekregen,
zij bracht op dwaze wijze haar materie tot stand, zonder de waarheid te kennen.
Zij maakte een schepping die in kracht en schoonheid
de Waarheid moest vervangen.

Dit is het evangelie van Hem die zij zoeken,
die vanwege de barmhartigheid van de Vader
aan de volmaakten werd geopenbaard:
het verborgen mysterie Jezus de Christus,
door wie Hij Zijn licht heeft uitgestort over hen
die vanwege de vergetelheid in duisternis verkeerden.

Daarom ontstak de Dwaling in toorn over hem,
achtervolgde hem, maar raakte door hem in het nauw
en werd teruggebracht tot niets.

Men nagelde hem (Christus) aan het hout
en hij werd een vrucht voor de kennis (gnosis) van de Vader.
Deze richtte niet te gronde wanneer zij wordt gegeten,
maar gaf hun die haar aten reden tot blijdschap
over deze ontdekking: Hij vond hén in zichzelf,
en zij vonden Hém in zichzelf.

Zoals het fortuin van een overleden huisheer verborgen
blijft zolang diens laatste wil nog niet geopend is,
zolang ligt ook het Al verborgen zolang de Vader
van het Al onzichtbaar is.....

Om dit testament te openen is Jezus gekomen.
Hij is aan het hout genageld en zo heeft hij de
wilsbeschikking van de Vader aan het kruis gehangen.

Het evangelie der waarheid

Henk Schouten

Het evangelie der waarheid (tekst zie pagina 12) stamt uit de 2e eeuw en is geschreven door Valentinus. Hij studeerde in het kosmopolitische Alexandrië. Als jongen heeft hij een mystieke ervaring gehad. In een visioen zegt Christus als pasgeboren kind tegen hem: “Ik ben de logos”, wat aansluit bij het begin van het evangelie van Johannes. Valentinus wordt gerekend tot de Gnostiek, waarin het om het ware inzicht gaat. Enkele fragmenten uit het Evangelie der Waarheid staan hier links opgenomen.

Levensomstandigheden

Valentinus leefde in een tijd vol verwarring en strijd. Overal geweld, ziekte en armoede. Vreemde legers uit Rome zorgen voor de onderdrukking van je eigen traditie. Door volksverhuizingen waren sociale verbanden verloren gegaan en hele groepen ontworteld. Wat is er dan nog voor perspectief in je leven? Waar vind je nog houvast en toekomst? In die onzekere tijden sprak het jonge christendom veel mensen aan: met zijn

diaconale zorg, met zijn hoop op opstanding, met zijn boodschap van een Verlosser uit de hemel. Het Evangelie der Waarheid is eigenlijk één grote hymne op Jezus Christus. Hij is de goddelijke afgezant van de Vader, de hoogste Godheid, gekomen om de mensheid te verlossen uit de Dwaling van de materie, uit de dwaling van de onwetendheid omtrent je ware oorsprong. De wereld waarin Valentinus leefde was een wereld vol geweld, onrust en verschrikking. Zo'n bedreigende en beroerde wereld kon toch nooit afkomstig zijn van de ware God, de Vader van Jezus? Waar komt alle ellende dan vandaan? Om hier antwoord op te geven is er een uitgebreide scheppingsmythe ontstaan waarin de materie gemaakt is door een lagere godheid, de demiurg. Valentinus noemt hem Dwaling. Deze Dwaling heeft een wereld geschapen vol zintuiglijke indrukken, van voelen, tasten, horen, zien, proeven en ruiken. Het geestelijk inzicht is hierdoor verduisterd.

De centrale boodschap van Valentinus is dat we door Jezus de ware kennis deelachtig worden. En die ware kennis gaat over de goddelijke oorsprong van onze ziel en de dwaasheid van de materie. Die ware kennis is vooral bekend bij de uitverkorenen, bij hen die van nature voor dit inzicht openstaan. Zij worden de volmaakten genoemd. Maar de mensen die zich alleen maar verlustigen in materiële genoegens hebben geen oog voor deze diepere waarheid. Zij zijn verslaafd aan de duisternis. Valentinus richtte zich vooral tot die groep van mensen die tussen beide uitersten in zitten, waaronder het gros van de kerkgangers, die nog het inzicht in de ware verlossing kunnen vinden.

Het ware inzicht

De wereld van de zintuigen is een wereld vol schijn en illusie, gevoed

door de materie. Allerlei hartstochten en lichamelijke verlangens, allerlei emoties als boosheid, afgunst en hebzucht behoren bij de wereld van de zintuigen, de wereld van de chaos. Ze leiden je af van de serene rust van de Goddelijke waarheid. Het leven zonder dit ware serene inzicht is als een nachtmerrie. Door het geloof in Jezus kun je uit die nachtmerrie ontwaken. Deze gedachtegang doet heel boeddhistisch aan in zoverre de wereld van de materie een wereld vol illusies is, waardoor het lijden veroorzaakt wordt. Deze wereld verzaken brengt dan verlossing. Bij Valentinus brengt het geloof in Jezus verlossing als je daardoor je ware oorsprong terugvindt. Jezus is de heelmeester die je innerlijk geneest. Genade betekent hier 'innerlijke genezing'. Het kruis is bij Valentinus een symbool voor de levensboom in het Paradijs. Dit wordt

Taddeo Gaddi heeft 'de Lignum Vitae' (boom van het leven) rond 1360 geschilderd als onderdeel van een groter werk met nog vijf scènes, waaronder het 'Laatste Avondmaal'

in zijn evangelie verbonden met het laatste testament. Pas na de dood wordt de inhoud van een testament bekend gemaakt. Zo is met de dood van het lichaam van Jezus Gods boodschap geopenbaard. Die boodschap is louter goedheid en genade. De vrucht in het paradijs leidde bij Adam en Eva tot de zondeval: jezelf verliezen in de materie. De vrucht van het kruis van Jezus is het terugvinden van je ware zelf. Volgens de gnostiek heeft Jezus ons de ogen geopend voor de ware God waar velen naar zochten: niet de god van de schepping, maar de God van de verlossing.

Een nieuw lichaam

Voor Valentinus is Jezus van goddelijke oorsprong. Zijn menselijk lichaam is slechts een aangenomen kleed, dat hij bij de dood als oude lompen afwerpt. Bij de opstanding heeft Jezus een nieuw lichaam gekregen, een soort astraal lichaam. Dit lijkt op de woorden van Paulus, dat we bij de opstanding met een nieuw lichaam bekleed worden (1 Corinthe 15). Opstanding is dus niet terugkeer van een lijk, maar de terugkeer in een nieuw gewaad.

Waarom is het geloof in het ware inzicht (gnostiek) in deze tijd zo populair aan het worden? Dat heeft te maken met het idee, dat zelfkennis ook kennis van God is. In die zelfkennis word je je bewust van de schaduwkanten van het bestaan, ook de schaduwkanten in jezelf, want het kwaad wortelt ook in jezelf, in je zintuigen. Je zintuigen binden je aan de materie. Maar daar ligt niet je ware zelf. Je ware zelf wordt gezien als van Goddelijke oorsprong, dus zuiver. Dat moet je herontdekken om niet in de schaduw te blijven leven. Een groot verschil met de oude gnostiek is, dat in deze tijd het materiële leven niet als zodanig slecht is, maar dat ze slecht kan worden door een verkeerde omgang ermee.

Dualisme en monisme

Er wordt vaak onderscheid gemaakt tussen dualisme en monisme. In de gnostische mythe is er enerzijds een dualisme tussen je ware zelf en je schaduw, tussen je ziel die van God afkomstig is en je lichaam dat van een domme schepper afkomstig is en dat je moet leren beheersen. Anderzijds is er ook het monisme, waarin je eigen

diepste ik, de lichtvonk, in wezen één is met de ware God. In de traditionele leer van de kerk ligt het precies andersom. De schepping was oorspronkelijk goed. De God van de schepping is ook de God van de verlossing. Lichaam en ziel zijn beide door God geschapen. En beiden worden volgens Paulus en de apostolische geloofsbelijdenis herschapen in de opstanding. Dus een vorm van monisme tussen lichaam en ziel. Tegelijkertijd is er ook dualisme. Er blijft altijd een wezenlijk onderscheid tussen schepper en schepsel, tussen God en mens. De mens is geen stukje God (in zijn ziel), maar wordt opgeroepen om een beeld van God te zijn.

In de gnostieke traditie betekende verlossing, dat de ziel verlost wordt uit de gevangenschap en illusies van de materie. In de kerkelijke traditie betekende verlossing, dat heel de wereld herschapen wordt, ziel én materie. Helaas is eeuwenlang ook gezegd, dat de ziel naar de hemel gaat en verlost wordt uit dit tranendal, dus zoals in de gnostiek. Maar tegelijkertijd bleef de kerk leren, dat er uiteindelijk een nieuwe hemel én een nieuwe aarde zou komen. De bevrijdingstheologie is eigenlijk ondenkbaar zonder dit geloof in een nieuwe aarde.

Het innerlijk

De kracht van de gnostiek is de nadruk op het innerlijk van de mens. Deze nadruk op de verinnerlijking vinden we ook in de mystiek. Je bent meer dan je lichaam. Je bent meer dan alleen maar materie. Zoeken naar de goddelijke

kern in je leven kan dus heel heilzaam zijn en kan ik aanbevelen. Maar.... het kan ook narcistisch worden. Narcisme wordt vaak verbonden met je lichamelijke schoonheid. Je vergaapt je aan jezelf. Je lichaam is alles, het moet telkens verbouwd worden als het niet meer aan je ideaal voldoet. Maar je hebt ook religieus narcisme. Dan dweep je met je eigen ware inzicht. Dan krijg je zoals bij Valentinus 'uitverkoren' mensen die de waarheid omtrent hun oorsprong begrepen hebben tegenover al die andere mensen die nog dwalen in de duisternis van de materie.

Waarom is Valentinus verketterd? Hij was toch een trouw aanhanger van de kerk en heeft prachtige mystieke teksten geschreven. Wel, ten eerste heeft de kerk tegen de geest van die tijd in er toch aan vast gehouden, dat de materie, de schepping ook van de ware God is. Lichaam en ziel zijn beide van God. Je lichaam is een tempel van de Heilige Geest, schrijft Paulus. Daar zorg je goed voor. Het zijn geen vodden die je verwaarloost. Ten tweede heeft de kerk eraan vastgehouden, dat de boodschap van Jezus voor alle mensen is en niet alleen maar voor een religieuze elite, die in staat is de diepere waarheid te begrijpen. De kerk heeft heel veel fouten gemaakt, maar aan deze twee punten heeft ze terecht vastgehouden.

Waarheid

Monique van der Gaag

Hoe we naar de wereld kijken, hangt vaak sterk samen met ons humeur. Ook de waarheid verschiet dan van kleur. Zo lijken op de vijftiende dag van de maand de meeste mensen vrolijker en vriendelijker in de stad. Ik mag zomaar oversteken bij het zebrapad. Automobilisten hebben meer geduld en minder haast. Zou het komen omdat de salarissen of de pensioenen weer zijn gestort?

Hongerige blik

Wie hongerig is, ziet in de vorm van de wolken allerlei lekkers. Kijk daar, een vol frietbakje. Of is het toch meer een hostie? Dat hangt af van de mate van trek. Ik zie altijd katten. Niet in wolken maar in zwerfafval. Mijn hart loopt over van liefde voor deze schattige viervoeters en mijn denken vervormt mijn blik. Wat een teleurstelling als ik

dan dichterbij kom. Er valt niets liefkozend te aaien. Ik krijg ook geen kopje tegen mijn benen van een verfrommeld stukje bruin papier. Alleen mijn eigen huisdier blijft op en top een kat. Vanuit welk perspectief ik hem ook bekijk. Ik zie katten. U ziet misschien eten. Voor ons beiden is het even waar. Met waarheid is trouwens iets merkwaardigs aan de hand. Er zijn drie soorten. Mijn waarheid, die van u en De Waarheid. Ik wil best naar u luisteren, écht!

De Waarheid

Maar het gaat er niet om wie het hardste kan schreeuwen. Ik ben niet doof. Vooral bij discussies over Het Geloof kan het er nog weleens luidruchtig aan toe gaan. Ik val dan stil, maar denk er het mijne van. En dan stel ik de vraag, in alle oprechtheid, die olie op het vuur

gooit. “Wat geloof jij dan?” En ik kan er niets aan doen, maar ik moet altijd een beetje lachen als de ander dan vol vuur beweert in ‘niks’ te geloven. “Het is maar net wát je gelooft!”, zeg ik met een woord-

grapje. Maar de enige die pret heeft, ben ik. Want daar komt de volgende vraag al. Wat ik vind van het onrecht in de wereld en de vele godsdienstoorlogen, toen - vroeger en nu? Ja, te erg voor woorden, natuurlijk... Alsof de mensen die ‘niks’ geloven zo vredelievend en ruimdenkend zijn? In ieder geval niet aan de tap na hun zoveelste Kabouter-biertje. Als het bier zit in de man, zit de wijsheid in de kan. En de waarheid ligt in een donker hoekje. Tot het uur van de waarheid aanbreekt en het felle tl-licht aangaat. Gelukkig. Tijd om naar huis te gaan!

Ga met God!

“Ik ben het Licht, de Weg en de Waarheid”, sprak Jezus. Ik vind het een mooie spreuk, die ik daarnet nog riep, toen het café ging sluiten. Ik ben niet zo lief als ik eruitzie. Zeker niet tegen de felle Niks-Denkenden... Mijn mening doet er ook toe. Al hoeft ik bij hen niet aan te komen met dat mijn tweede naam Elisabeth is en dat dit ‘Ga met God’ betekent in het Hebreeuws. Maar dat is wel wat ik doe. Het is mijn troost en mijn inspiratie. Ik ben niet alleen. God wandelt met mij mee op mijn levenspad. Bij elke stap is Hij erbij. En als het te zwaar is, dan draagt Hij mij. Tot ik weer op mijn eigen voeten kan staan. Tot ik vliegen kan op eigen kracht. Dat is mijn Waarheid. En dat is niet niks...

Inayat Khan:

Een waarheid die vrede en harmonie verstoort, is erger dan een leugen

Rabbi Mendel van Kotz:

Niet liegen betekent nog niet de waarheid zeggen

Waarheid in recht en religie?

Paul van Amersfoort

“De wáárheid bestaat niet”. Aldus, kennelijk in navolging van Friedrich Nietzsche en andere filosofen, de auteur Ronald Giphart in zijn rol van medepresentator van het radioprogramma Het Geluid van 2018 in de ochtend van 27 december jongstleden. ‘De leugen regeert.’ Aldus koningin Beatrix op 27 november 1999 tijdens een gesprek met het Genootschap van Hoofdredacteurs, met welke uitspraak zij de kwaliteit van de Nederlandse journalistiek karakteriseerde. Of ligt de waarheid in het midden, zoals het bekende gezegde ons wil doen geloven, daarmee suggererend dat de waarheid onderdelen bevat van met elkaar in tegenspraak zijnde stellingen? Deze uitspraken en dit gezegde maken in ieder geval duidelijk dat de waarheid niet bestaat.

In het recht is waarheidsvinding van groot belang. Zo zal de strafrechter moeten vaststellen of een verdachte de hem ten laste gelegde feiten heeft begaan, alvorens hij hem een straf kan opleggen. Daartoe zal de officier van justitie het wettig en overtuigend bewijs van de ten laste gelegde feiten moeten leveren. Het betreft dan feiten

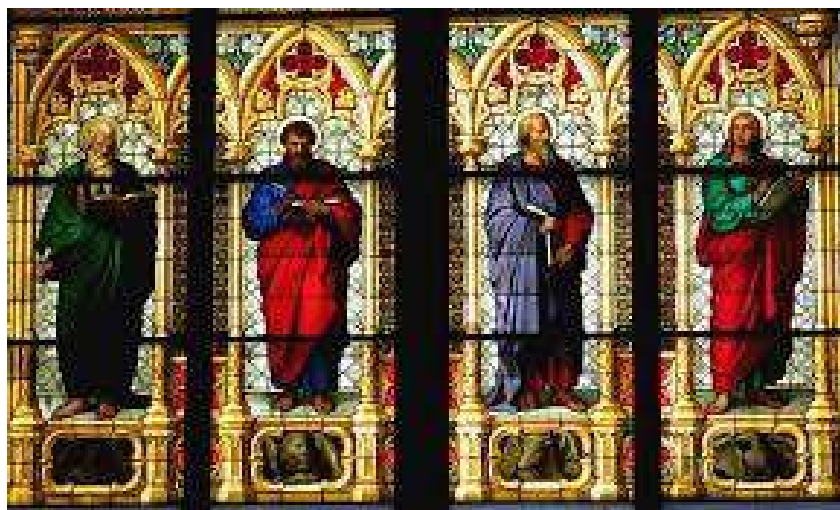
die in het Wetboek van Strafrecht of in enige andere wet strafbaar zijn gesteld, bijvoorbeeld mishandeling bestaande in het opzettelijk toebrengen van lichaamspijn of lichamelijk letsel. Een van de middelen om dat bewijs te leveren is het horen van getuigen. Maar vaak lopen de lezingen van de getuigen over wat is gebeurd en welke rol de verdachte daarbij heeft gespeeld, uiteen. En het komt voor dat die lezingen diametraal tegenover elkaar staan. Het kan dan zijn dat een getuige niet de waarheid spreekt en dus liegt, bijvoorbeeld omdat hij bevriend is met de verdachte. Vaker komt voor dat de getuigenissen op onderdelen verschillen vertonen. Dat kan liggen aan verschillen in waarneming van wat is gebeurd, maar ook aan een verschillende interpretaties daarvan. Die interpretatie van de feiten wordt medebepaald door iemands opvattingen over de ernst van de feiten. Zo zal een getuige die zelf ruw in de omgang is, mogelijk minder snel dan anderen in een handgemeen opzet van de verdachte op het toebrengen van lichaamspijn of lichamelijk letsel ontwaren.

Een verschillende weergave van de

feiten die is terug te voeren op verschillende interpretaties daarvan, komen wij ook in ruime mate tegen in de Bijbel. Wie de vier evangeliën naast elkaar legt, ziet dat de evangelisten voor zover zij dezelfde gebeurtenissen uit het leven van Jezus beschrijven deze op een uiteenlopende wijze belichten, verschillende omstandigheden daarbij vermelden en Jezus' woorden ook vaak anders weergeven. Dat valt niet alleen toe te schrijven aan de vertaling van de woorden van Jezus – Jezus sprak Aramees en de evangelisten schreven in het Grieks – en aan het tijdsverloop van tientallen jaren tussen het optreden van Jezus en de teboekstelling van de herinneringen daaraan, waardoor het zicht op wat werkelijk was gebeurd enigszins vertroebeld zal zijn geweest. Maar ook aan wat voor de onderscheiden schrijvers de kern van de boodschap van Jezus was en tot welke lezers en hoorders zij zich richtten.

De evangelisten beperken zich echter niet tot door interpretatie gekleurde weergave van de feiten. Neem bijvoorbeeld de gelijkenis van de zaaier (Matteüs 13:3-9, Marcus 4:2-9 en Lucas 8:4-8). Op die gelijkenis, die overigens in de weergave van Lucas aanzienlijk afwijkt van die van Matteüs en Marcus, volgt een uitleg (Matteüs 13:18-23, Marcus 4:13-20 en Lucas 8:11-15). In die uitleg wordt het zaad afhankelijk van de plek waarop het terecht komt geduid als degenen tot wie het woord van God is gericht en die daarop op de ene of de andere wijze reageren. Die uitleg heeft echter in de oorspronkelijke vorm van deze gelijkenis van Jezus ontbroken. Hij is later door de eerste gemeente toegevoegd.[1] Hier stuiten wij dus op een voorbeeld van fictie: er wordt Jezus iets in de mond gelegd wat hij waarschijnlijk nooit heeft gezegd en misschien ook

wel niet heeft bedoeld. Anders dan de schrijver van het niet-canonicke Thomasevangelie beperken de vier evangelisten zich dus niet tot een huns inziens getrouwe weergave van de woorden van Jezus.[2]

Een ander, bekender voorbeeld van zo'n fictie is dat van de sprekende slang van Genesis 3. In 1926 had de synode Assen van de Gereformeerde Kerken nog de opvatting dat de slang in het paradijs echt heeft gesproken. Dr. J. G. Geelkerken, gereformeerd predikant te Amsterdam, sprak daarover openlijk zijn twijfel uit, welke twijfel kennelijk werd gevoerd door inzichten die de Bijbelwetenschap toen reeds had voortgebracht. Dit leidde tot de schorsing van Geelkerken als predikant. Diverse gemeenten en predikanten volgden hem en stichtten de Gereformeerde Kerken in Hersteld Verband.

En zo staat de bijbel vol met verhalen die, ook als zij de weerklink vormen van historische gebeurtenissen, voor

een groep van personen of een organisatievorm die, als ware hij een mens van vlees en bloed (een natuurlijk persoon), aan het rechtsverkeer kan deelnemen. Zoals naamloze vennootschappen en besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid, verenigingen, stichtingen, kerkgenootschappen, gemeenten, provincies en de staat. Die rechtspersonen kunnen ook vermogen bezitten. Die werkelijkheid berust dus volledig op een fictie. Wie weet zal in de toekomst ook aan robots die aan bepaalde kenmerken voldoen, rechtspersoonlijkheid worden toegekend.

Het rechtspersonenrecht vervult veelal ook een samenbindende rol doordat het mensen faciliteert in georganiseerd verband activiteiten te ontplooiën. Zoals bijvoorbeeld in onze Vereniging Leidse Studenten Ekklesia. Ook veel andere rechtsregels van een democratische rechtsstaat hebben die rol. Dat is bijvoorbeeld duidelijk het geval bij de regels omtrent het huwelijk. Zelfs van

het strafrecht zou men dat kunnen stellen: dat bepaalt welk gedrag in onze maatschappij ongeoorloofd is en ordent daarmee ons samenleven. Het recht verbindt ons dus met elkaar en ordent onze samenleving en geeft aldus richting aan ons bestaan.

Zo kunnen ook al die vaak deels of geheel op fictie berustende verhalen uit de Bijbel ons verbinden. Verbinden met elkaar in onze zoektocht naar zingeving en naar God en aldus ons ook verbinden met God. Die

verhalen vormen geloofstaal die, voor wie die verbinding wil aangaan, waar is, ook al berusten die verhalen op fictie. Het betreft hier waarheid die niet wetenschappelijk kan worden bewezen. De kennis en uitleg van die verhalen wordt daarom vanouds terecht niet godwetenschap maar godeloordheid genoemd, zoals ook de kennis en de uitleg van de rechtsregels rechtsgeloordeerdheid wordt genoemd. Het voor waar houden van die verhalen wil zeggen: er voor jezelf en voor je wijze van leven betekenis aan toekennen en je daardoor laten leiden. Die verhalen vormen aldus ook een kenbron van God, voor wie de zoektocht naar hem wil aangaan. En zo kan God voor wie hem zoekt waar worden. Welk gods-

beeld men ook heeft, of dat nu is het almachtige opperwezen of iets wat tussen mensen gebeurt, of iets daar tussenin. Jezus zei immers: 'Ik ben de weg en de waarheid en het leven; niemand komt tot de Vader dan door Mij.' (Johannes 14:6). Voor de verbinding met God is dus van belang dat wij over Jezus kunnen zeggen, zoals wij in de kerstnachtdienst bij het tafelgebed over het kind in de kribbe zongen: 'die mijn waarheid is geworden'. Zodat wij met Herman van Veen van het voor zijn kleinzoon geschreven lied 'God is gratis' kunnen meezingen de regels:

'God is een woord

God is een naam

die in je hart woont.'

Paul is sinds zijn studie fiscaal recht als jurist werkzaam geweest. Eerst als belastinginspecteur, daarna voor lange tijd als belastingrechter en ten slotte tot zijn pensionering in 2017 als belastingadviseur. Vanaf het begin van zijn studie in 1970 is hij al betrokken bij de LSE.

[1] J. Jeremias, Die Gleichnisse Jesu, Göttingen 1962, p. 77: "Die Deutung des Säemannsgleichnisses gehört der Urkirche an. Diese hat in dem Gleichnis eine Allegorie gesehen und hat es dementsprechend zur für Zug allegorisch ausgelegt". Zie ook de 'Kurzausgabe' van dit boek, Göttingen 1984, p. 56, te raadplegen via: www.carespektive.de/pdf/JesuGleichnisse.pdf

[2] In het Thomasevangelie wordt in logion 9 de gelijkenis van de zaaier als volgt weergegeven: 'Jezus zei: Zie, de zaaier kwam naar buiten, vulde zijn hand en wierp. Een gedeelte viel op de weg, de vogels kwamen en verzamelden het. Een ander deel viel op de rots, schoot geen wortel in de aarde en zond geen aren op ten hemel. Een ander deel viel op doornen. Ze verstikten het zaad en de wormen aten het op. Een ander deel viel op goede aarde en die bracht goede vrucht voort. Het droeg 60 per maat en 120 per maat.' Citaat uit de vertaling van Jos Stollman, te raadplegen via: www.thomasevangelie.nl/tekst0.htm.

een deel of geheel berusten op fictie. Terug naar het recht. Ons stelsel van rechtsregels vindt niet zijn grond in enige natuurwet maar is volledig door mensen bedacht. Die rechtsregels berusten dus op fictie. Maar geldende rechtsregels vormen mede de werkelijkheid waarin wij leven; zij zijn daardoor fictie en waarheid tegelijk. Weliswaar kan men verschillende opvattingen hebben over hoe een rechtsregel moet worden geïnterpreteerd, maar uiteindelijk kan maar één opvatting de juiste zijn, en dat is de opvatting die de hoogste rechter kiest. De zogeheten rechtspersoon vormt een mooi voorbeeld van hoezeer rechtsregels onze werkelijkheid beïnvloeden. Rechtspersoon is een benaming voor

**De waarheid is altijd
het sterkste argument
(Sophocles)**

Waarheid in de natuurwetenschappen

Paul Gubbens

In de natuurkunde, waar ik me mijn hele leven mee heb beziggehouden, is traditioneel het uitvoeren van een meting of het waarnemen van een verschijnsel het begin. Op de middelbare school werd in de klas een proef gedaan. De leraar had een apparaat met een vat met gas. Hij verkleinde dat vat met een factor twee. Op het vat was een drukmeter gemonteerd. De druk ging ongeveer met een factor twee omhoog. De leraar toonde aan dat volume en druk ongeveer omgekeerd evenredig zijn. Dat was de wet van Boyle. Het klopte niet helemaal. Als je in je lesboek keek, dan las je, dat deze wet voor een ideaal gas gold. Echter, ideale gassen bestaan niet. Het gas helium komt er echter het dichtstbij. Wat leer je hiervan? Je leert hiervan dat formules een benadering van de werkelijkheid zijn. In het hiervoor getoonde voorbeeld wordt dat meestal ondervangen door extra termen toe te voegen. Echter als voor een bepaald gas een uitgebreide formule werkt, is dat niet altijd een goede benadering voor een ander gas. Naast simpele formules worden ook vaak beschrijvingen gebruikt zoals in de biologie.

Quantummechanica

Begrijpen van een model of een formule kan verschillend zijn. Sommigen gaan meer uit van een abstracte benadering en andere vormen een beeld

Thulium

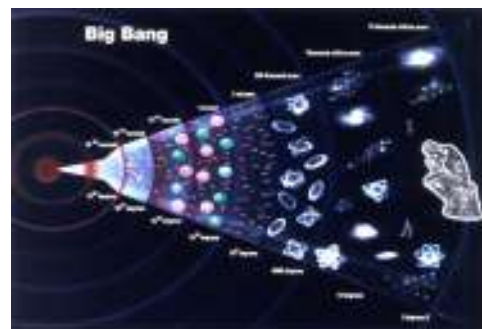
van wat de interpretatie van de waargenomen werkelijkheid of waarheid is. Een voorbeeld: ongeveer 20 jaar geleden studeerde een student bij mij af. We deden een onderzoek naar de laagste twee quantumniveaus in een verbinding van het metaal thulium. Ik legde uit wat er gedaan moest worden. Er zou een empirisch afgeleide formule gebruikt worden om het effect te beschrijven. Hij snapte er niets van. Hij ging aan het werk en ontwierp een model, waarbij de empirische formule abstract van het begin werd afgeleid. Hij vertelde vervolgens dat hij nu pas de formule begreep. Deze student interpreteerde vervolgens de meetresultaten met de formule en studeerde af. Het was duidelijk dat hij op een andere manier dacht dan ikzelf.

De quantummechanica is begin twintigste eeuw ontstaan en vindt overal toepassing. De wetenschappelijke fundamenteën zijn gelegd door Planck. De fysische eigenschappen in vaste stoffen worden voornamelijk bepaald door de elektronenwolk rondom de kern. Deze wordt met quantummechanica beschreven. De laatste 50 jaar heb ik me daar voornamelijk mee beziggehouden. Verder is de quantumbit computer in opkomst. En er worden experimenten gedaan met quantumdeeltjes die op grote afstand interacties met elkaar ondergaan.

Kosmologie

De natuurwetenschap, waarbij op het ogenblik de grootste vorderingen worden gemaakt, is de kosmologie, zeg maar de evolutie van het heelal. Toen ik 60 jaar geleden nog op de middelbare school zat, werd mij verteld dat ons zonnestelsel met zijn mooie structuur van zon en planeten een bewijs voor het bestaan van god is. Persoonlijk geloof ik dat god bestaat en dat

hij de condities voor een evoluerend heelal geschapen heeft. Het woord bewijs vind ik echter ongefundeerd. Het heelal heeft een leeftijd van 13,5 miljard jaar (vanaf de oerknal, de Big Bang) en dijt langzaam uit. Afstanden worden uitgedrukt in lichtjaren. Een lichtjaar is de afstand, die licht in een jaar aflegt. Dat is 9,5 biljoen kilometer. De dichtstbijzijnde sterren zijn op twee lichtjaar van de zon. Dus hoe verder je het heelal inkijkt, hoe verder je naar het verleden kijkt. De oudste waargenomen objecten zijn 300 miljoen jaar na de Big Bang. Het is dus mogelijk met

allerlei types telescopen in het verleden te kijken en snapshots van de evolutie van het heelal te maken. Niet lang na de Big Bang begonnen de eerste sterrenstelsels te ontstaan. De Melkweg bestaat uit miljarden sterren. Sterren ontstaan in een gebied met een grote dichtheid van materie. Daar worden sterren geboren net als mensen. Dat geldt ook voor de bijbehorende planeten. Sterren sterven ook. Als er naar het sterrenbeeld van de Orion gekeken wordt, dan ziet men in de onderste helft de Orionnevel. Dat is een gebied waar sterren (zonnen) geboren worden. Kijk je links naar boven dan zie je Betelgeuse. Dat is een pulserende rode reus. Deze ster zal tussen nu en zeg maar twintig duizend jaar een

.supernova worden. De zon is vijf miljard jaar oud en zal nog ongeveer vijf miljard jaar bestaan. Deze gegevens zijn gegrond op eerder waargenomen gebeurtenissen, waaruit men dus gegevens kan afleiden over toekomstige gebeurtenissen.

Een voorbeeld, vraag: waarom heeft de planeet Aarde zo'n relatief grote maan? Tot een paar jaar geleden had niemand daar enig idee over. Feit is dat het soortelijk gewicht van de maan veel lager is dan dat van de aarde. Men veronderstelde dat toen de rotsachtige planeten zich vormden door samenballing van materie door de zwaartekracht, er meer dan vier waren. In dat begin ging het er heftig aan toe, ook door botsingen met de zware gasplaneten. Misschien verdween er wel een in de zon. Men veronderstelt dat een pre-aarde in botsing is gekomen met een kleinere planeet. Computerberekeningen vertellen, dat als dat onder een bepaalde hoek was, de zware kernen van beide planeten in elkaar opgingen, waardoor een nieuwe planeet ontstond nl. de huidige aarde. Het ruimtepuin, dat lichter is, vormde door de zwaartekracht de maan. Er zijn duidelijk argumenten

voor dit scenario. Echter een alternatief scenario is ook mogelijk.

Evolutie

Het blijkt dus dat de evolutie zich vaak via toeval voltrekt. Er is echter een onderliggend proces dat zich volgens regels voltrekt. Dit geldt ook voor de evolutie van onze aarde. Jay Gould, een Amerikaanse evolutiebioloog, heeft gezegd dat het bestaan van de mens op toeval berust. De aarde maakte ook verschillende natuurrampen mee. 250 miljoen jaar geleden stierf 90% van de planten en dieren uit door een broeikaseffect veroorzaakt door vulkanen en 65 miljoen jaar geleden 70% van de toenmalige levensvormen door een asteroïde.

Met recht kun je spreken van toeval en onvermijdelijkheid (Jacques Monod). Laten wij zorgvuldig met onze planeet omgaan.

Twee impressies, boven een asteroïde-inslag en onder vulkaanuitbarstingen

De kater van Kees uit Kravenstein

Arie de Kluijver

Kees de Klerk uit Kravenstein
had een briljant idee
hij ging ermee naar Koning Jaap
zijn wijze kater nam hij mee

Mijn kater, zei Kees vol trots
heeft de waarheid uitgevonden
waarop de Koning schrok
en de kater werd snel vastgebonden

De waarheid Kees, zei Koning Jaap
die kan jouw kater nooit bereiken
want ik gaf de waarheid reeds in pacht
aan onze President en aan de rijken

De beul was snel, de daad was driest
als de kater van Kees zijn kop verliest
want al is de waarheid nog zo snel
de guillotine achterhaalt haar wel

De volgende ochtend in de krant
schreven de vette koppen
de waarheid is van Koning Jaap
en van zijn knappe koppen

En Kees de Klerk uit Kravenstein?
ach, die had wel vaker last van wanen
nu is hij hoofd plantsoenendienst
en doceert hij aan de zwanen

Een louterende werking van gemeenschap

Rob van Waarde

De Veertigdagentijd staat voor een louterende periode. De bijbelverhalen die hierbij horen gaan over Jezus' verblijf van veertig dagen in de wildernis dat hem gereed maakt om het ware leven te gaan verkondigen. En het verhaal van het volk Israël dat een louterende tijd van veertig jaar in de woestijn doormaakt voor het een eigen land gaat bewonen. Met tien geboden, richtingwijzers naar een rechtvaardig leven. Veertig jaren, veertig dagen: een tijd om te bezinnen op waar je nu gekomen bent, en op het spoor te komen van het ware, waarheid, rechtvaardigheid en het goede.

Waarheid, rechtvaardigheid, het goede. Het zijn woorden waarmee we terughoudend zijn geworden. Over waarheid bestaan zoveel meningen, en waarom zou de ene meer gewicht in de schaal leggen dan de andere? De invloed van wetenschappelijk denken en besef van relativiteit hebben die woorden verdrongen naar een terrein in de samenleving waar ze weinig schade meer kunnen aanrichten: bij dromers, filosofengroepjes en kunstenaars. Wat laten we ons nog aan waarheid, aan het ware leven gelegen liggen?

Grote woorden in het alledaagse

Grote woorden zijn weliswaar niet meer 'in', toch vindt die bezinning wel plaats. Het gebeurt impliciet en in de concrete alledaagse praktijk. Bijvoorbeeld: een van de veelgevraagde werkvormen binnen het studentenpastoraat zijn de trainingen aan groepen studenten. Als bestuur geven ze een jaar lang leiding aan een vereniging, die bijvoorbeeld vrijwilligerswerk met

Roma-kinderen in Oost-Europa organiseert. In de trainingen draait het om de vragen: zitten we nog op de goede weg? Wat is fair?

Behalve gezellig is dat ook een grote uitdaging in samenwerken. Geregeld leidt het tot onderlinge ruis op de lijn en conflicten. Ieder heeft zijn eigen waarheid, en blijft vanuit het eigen gelijk tegen de ander praten. De realiteit leert dat mensen zich niet enkel van hun goede of rechtvaardige kant laten zien. Boosheid, ergernis, schaamte

worden veelal weggestopt om ruzie te vermijden. Wat er in hen omgaat houden ze zo buiten het zicht van henzelf en van de anderen. Met verschillende oefeningen brengen we aan het licht wat er niet goed zit. Bijvoorbeeld. Een voorzitter die zich geneert voor een collega-bestuurslid dat te laat en niet goed voorbereid bij een gesprek met de gemeente komt opdagen. Een studente die eindelijk durft te zeggen dat ze het hoge tempo en de hoge eisen niet volhoudt, maar daarop wordt verweten dat ze niet collegiaal is. Beide verhalen kunnen zomaar twee kanten van een en dezelfde situatie zijn, met ieder zijn eigen gelijk. Wat is dan

waarheid? Hoe vind je het goede om te doen?

Het eigen gelijk doet er minder toe

De meest waardevolle momenten zijn die waarin bestuursleden tijdens het conflict plotseling ontdekken dat de andere persoon ook alleen maar het goede voor heeft. Of simpelweg niet anders kan. We zien achter elkaars maskers en met alle kwetsbaarheid wordt zichtbaar wat er in de ander omgaat. In de ruime meerderheid van de gevallen zijn mensen erop uit om het goede te doen. In elk geval wat in hun eigen ogen goed en waar is. Onderling vertrouwen groeit het sterkst als er respect is voor het onvermogen van elkaar. Iets niet kunnen, falen, een groot verdriet of kwetsuur met je meedragen... het wordt meestal niet geaccepteerd. Als iemand de kwetsbare binnenkant van het eigen verhaal durft te vertellen verandert vaak de houding van iedereen. Het is louterend voor het hele be-

stuur. Louterend omdat het eigen gelijk er plotseling veel minder toe doet. Als je het eigen gelijk kunt loslaten, krijg je zicht op wat waar is. Een groep als geheel raakt geïnspireerd omdat ze een fundamenteel punt met elkaar ontdekken: bijvoorbeeld dat ze goed voor elkaar willen zorgen, juist voor degene die het niet bijhoudt of iets niet kan. Waarheid is iets wat je doet: namelijk zorgen voor wie dat op dat moment nodig heeft. Die waarheid is meer omvattend dan het eigen gelijk.

Waarheid heeft een gezicht

Als we spreken over 'waarheid' die je op het spoor kunt komen, dan ontstaat

het beeld van één absolute waarheid, één goede route om te volgen. Maar de ontdekking tijdens zo'n trainingsproces is niet zozeer dat er één gulden regel zou bestaan. 'De' waarheid is dat je elkaar in de ogen kijkt en ontdekt dat je allebei voor het goede wilt kiezen. Natuurlijk zijn er verschillen van inzicht. Maar die zijn te overwinnen vanuit het vertrouwen in de ander dat je samen zoekt naar een faire en rechtvaardige weg. Als je de ware aard van de ander ziet.

Van een docente theologie leerde ik over waarheid het volgende Latijnse anagram: Quid est veritas? Wat is waarheid? Met een verwisseling van de letters luidt het antwoord: Est vir qui

adest, dat is de mens die tegenover mij aanwezig is. Elk mens heeft een verhaal te vertellen over zijn levensloop dat hem uniek maakt, een geschiedenis met gemaakte keuzes en eigen manier van omgaan met wat hem is overkomen. Een persoon valt niet te relativiseren, maar is er, onontkoombaar. Waarheid is niet abstract en absoluut, maar concreet en persoonlijk. Heeft een gezicht.

Ontvankelijkheid voor anderen

De Veertigdagentijd wordt vaak gezien als een periode van individuele bezinning en matigheid. Afzien van luxe-voedsel en alcohol krijgt soms zo de nadruk dat het een strijd wordt om

het vol te houden. Het wordt een prestatie om met trots over te vertellen. Maar de bedoeling van vasten is om ontvankelijk te worden voor dat wat ertoe doet. Wie enkel bezig is met luxe en genieten komt daar inderdaad niet aan toe.

Maar vasten en matigheid zijn geen doel op zichzelf. De Veertigdagentijd draait erom open te staan voor anderen. Dat gaat gemakkelijker voor wie weet hebben van de eigen kwetsuren, wie hun eigen gelijk kunnen opgeven, hun masker neerlaten. Door je te laten raken door een ander en wat erin diegene omgaat, krijg je voeling met je ziel en wordt compassie gewekt. Op naar Pasen.

Von guten Mächten wunderbar geborgen,
erwarten wir getrost, was kommen mag.
Gott ist bei uns am Abend und am Morgen
und ganz gewiss an jedem Tag.

Dietrich Bonhoeffer

De woorden 'ganz gewiss' associeert Herman van Bommel met "Waarheid?"

Vertaling door Herman van Bommel:

Door goede krachten op een wonderlijke manier geborgen
wachten wij getroost af wat zal komen.
God is bij ons in de avond en de ochtend
en heel zeker elke nieuwe dag.

Tieden uut Nijhoof

Kerkscheuring en waarheidsvinding

Lex van Wijngaarden

Tijdens een koorrepetitie voor kerstavond ontdekte een van de zangers van ons dorpskoor een scheur in de muur van ons 13e-eeuwse kerkje. En al gauw was er - met enige scherts - sprake van een kerkscheuring in Niehove. Nu zou dat niet eens zo heel verwonderlijk zijn. Ons dorp ligt immers niet ver van het noord-Groninger dorp Ulrum waar in 1834 dominee Hendrik de Cock zich afscheidde van de Hervormde Kerk, een breuk die uiteinde-lijk leidde tot de De Gereformeerde Kerken in Nederland. Dit jaar dus 185 jaar geleden. Ulrum probeert deze gelegenheid uit te nutten om uit zijn slaperig bestaan te ontwaken. Maandelijks vinden er activiteiten plaats in en rond de kerk: lezingen, rondleidingen langs historische plaatsen en zelfs een toneelspel in

19e-eeuwse kledij, waarin alle reuring rond de Afscheiding - inclusief de arrestatie van De Cock wegens ordeverstoring - nog eens fijntjes wordt nagespeeld. Alsof men vergeten is dat met de komst van de PKN die kerkscheuring al lang weer gedicht is. Maar goed, ook onze fysieke kerkscheur houdt de gemoederen bezig met als fundamentele vraag: aardbevings-schade of zomerdroogte. Nu ligt Niehove formeel buiten het oost-Groninger aardbevingsgebied, maar in ons naburige Grijskerk is wel een grootschalige gasopslag (een soort buffer waaruit geput kan worden in strenge winters). En deze zorgt ook voor een uitzetten en inkrimpen van de bodem, tot wel 7 cm hoogteverschil. Dat moet dus wel gevolgen hebben, roept de een. Onzin, meent de ander:

die bodembeweging stelt niets voor. Laat onverlet dat diverse huizen in ons dorp scheurtjes vertonen, maar ja, die stammen wel uit de tijd van Anton Pieck.

Dan de extreme droogte van afgelopen zomer. Die heeft op veel plekken de grond doen inklinken en dat kan ook tot instabiliteit leiden. Geen sprake van, menen tegenstanders: de kerk ligt op een wierde en door de capillaire werking wordt het grondwater juist naar boven gezogen. In feite ligt de kerk op een soort wel. En inderdaad, ondanks de hoge ligging is het gras rond de kerk deze zomer opmerkelijk groen gebleven.

Tenslotte zou het ook nog gewoon ouderdom kunnen zijn. Wijs eens een eeuwenoud gebouw aan dat niet her of der wat blutsen en rimpels heeft opgelopen. Het zijn net mensen, zal ik maar zeggen.

En zo zie je maar, hoe moeilijk waarheidsvinding is. Zeker voor een leek. En zeker als er belangen in het spel zijn. De waarheid van de een is lang niet altijd die van de ander.

Zojuist hoorde ik dat er een aantal jaren geleden ook al scheuren in de kerk waren geconstateerd, die toen met een bijdrage van de NAM zijn hersteld. Wel opmerkelijk, want deze gas-exploitant staat niet direct bekend om zijn toeschietelijkheid.....

Hooglandse Vieringen

Iedere zondagochtend om 11.45 uur

Hooglandse Kerk Leiden

De diensten zijn (ook achteraf) te beluisteren op: www.kerkomroep.nl

OVERZICHT DIENSTEN

24 februari	Roze Zondag (zie ook pg 26)	Marijn Vermet
3 maart	“Carnavalszondag”	Jan Delhaas
6 maart	Aswoensdagviering (aanvang 19.30) <i>(in het Hoogkoor, met de Marekerk en de Binnenstadsgemeente)</i>	Christiane van den Berg
Veertigdagentijd: de werken der barmhartigheid		
10 maart	Doden begraven	Rob van Waarde
17 maart	Vreemdelingen herbergen	Christiane van den Berg
24 maart	Hongerigen voeden, naakten kleden	Ton Snepvangers
31 maart	Zieken verzorgen	Desirée van Keulen
7 april	Dorstigen laven	David van Veen
14 april	Palmpasen, gevangenen bezoeken	Maria Draaijers
Goede Week		
18 april	Witte Donderdag (aanvang 19.30) <i>(te gast bij de Binnenstadsgemeente)</i>	Christiane van den Berg
19 april	Goede Vrijdag (aanvang 21.30)	Jan Delhaas
20 april	Paaswake (aanvang 22.00)	Christiane van den Berg
Pasen		
21 april	Zorg voor de schepping	Christiane van den Berg

Cor van Bree

Na de viering van Roze Zondag en de “Carnavalszondag” beginnen we de Veertigdagentijd met een Aswoensdagviering op 6 maart. Vooraf is er een sobere maaltijd in het Hooglandse Huys die om 18 uur begint (opgave: amboersema@kpnmail.nl). Op 10 maart beginnen we met de diensten. Dit jaar zullen die gewijd zijn aan de werken der barmhartigheid zoals die beschreven staan in de bekende gelijkenis van de bokken en de schapen (Mattheüs 25). In zekere zin een gevaarlijke gelijkenis: we moeten barmhartig zijn tegenover de “behoefte” mens, maar voordat we er erg in hebben, plaatsen we ons daarmee op een voetstuk, het voetstuk van de welwillende weldoener. De rollen kunnen echter omgedraaid worden: we ervaren

dat niet wij het zijn die geven (althans niet de enigen die dat doen) maar dat ook de ander, de “behoefte” dat doet. Aan die ommendraai zal in de overwegingen aandacht besteed worden. Mogelijk komt dit thema, in aansluiting op het proefschrift van Rob van Waarde (Oog in Oog), ook op een speciaal hiervoor georganiseerde avond aan de orde. Er zullen ook verbanden gelegd worden met het maatschappelijk gebeuren: zo op 10 maart met een begrafenisonderneming, op 17 maart met ons eigen taalprogramma voor migranten, op 14 april met het lot van politieke gevangenen. Paus Franciscus heeft de suggestie gedaan om een achtste werk toe te voegen: zorg voor de schepping. Dit werk zal op de Paaszondag aan de orde

komen. Omdat de gelijkenis niet nagelaten heeft om (vooral middeleeuwse) kunstenaars te inspireren, zal geprobeerd worden om ook dit visuele aspect te verdisconteren. Ten slotte: op 24 maart zullen we als gast Ton Snepvangers in ons midden hebben, katholiek diaconaal medewerker in Leiden. In de Goede Week zijn er de traditionele diensten op Witte Donderdag, Goede Vrijdag en Stille Zaterdag. Let op de aanvangstijden. In de Goede Vrijdag-dienst staat uiteraard het lijdensverhaal centraal; dat zal telkens onderbroken worden door gezongen reflectie. Anders dan vorige jaren zal de gemeente daarin actief betrokken zijn.

In memoriam

Ooit komt het goed
een rechtvaardige wereld zonder list en bedrog
waar niet de dood heerst
het Licht van de eerlijkheid schijnt

**Rosalina Johanna Maria
Duindam - Raaphorst**

Inie

* 22 september 1920 - † 31 december 2018

weduwe van **Nol Duindam**

Samen met haar man Nol (overleden in 2006) was zij in
het verleden een actieve participant van de LSE.

Wim van Kesteren

* Leiden, 13 september 1928

-

† Oegstgeest, 15 januari 2019

weduwenaar van

Ria van Kesteren-Paardekooper

Wim was jarenlang lid van de Ekklesia, en een
trouwe bezoeker van onze vieringen.

UITGANGSCOLLECTES LSE

Opbrengsten:

24-25 december 2018

- GIL - Gezondheidszorg illegalen Leiden € 1480,87
- Hogar San Ramon - Huis voor ouderen in Bolivia € 1400,00

Collecterooster

- 10 maart 2019: COME - Communication Middle East/ dialoogseminars.
- 21 april 2019 (Pasen): Straatpastoraat Leiden.

Voor informatie over de doelen/projecten van de Diaconie, zie de website van de LSE
<https://vereniging.ekklesialeiden.nl/vereniging/maatschappelijke-binding/lse-diaconie/>

In gesprek met...

Taalmaatjes Nauval en Lucianne

Interview: Eric van Nooijen

Nauval, hoe gaat het met je Nederlands?

N: De eerste twee jaar dat ik in Nederland was ging dat nog niet zo goed. Ik was zwanger en mijn dochter had wat problemen. Na twee jaar ben ik bij een buurthuis in de Merenwijk (Epicentrum) begonnen met het leren van de Nederlandse taal. Dat was één keer per week. En later ook één keer op vrijdag met Lucianne. Ik vond het in het begin een beetje moeilijk, maar nu gaat het beter. In het begin vond ik de taal moeilijk. Zonder taal kun je niets doen. Nu ik met Lucianne kan oefenen, gaat het veel beter.

Hoe heb je Ekklesia Taalgroep gevonden?

N: Dat ging via een kennis van het sociale wijkteam. Zij kent Filiz weer en die is toen bij mij gekomen. Zij vroeg of ik taalles thuis wilde of bij Ekklesia. Ik heb geen oppas en mijn man moet de hele week werken. Zodoende is zij iemand gaan zoeken om bij mij thuis taalles te geven. Zo is het contact met Lucianne ontstaan.

Kunnen jullie iets vertellen over jullie contact?

L: Ik zie Nauval één keer per week. Dan drinken we een kopje thee, met wat lekkers erbij, en praten we echt over alles. (Nauval valt haar lachend bij.)

N: Als ik huiswerk heb voor taalles in het buurthuis, of als ik naar de huisarts ga, dan bespreek ik met Lucianne wat ik moet zeggen. Vorige week hebben we bijvoorbeeld besproken hoe ik het gesprek moet voeren met de IND over mijn verblijfsvergunning.

L: We hebben toen samen bedacht wat Nauval moet zeggen tegen de IND en dat hebben we opgeschreven. We hebben geoefend met de uitspraak en vervolgens is Nauval zelf gaan bellen. Dan oefent ze zelf en dat is natuurlijk heel goed. Maar we hebben het bijvoorbeeld ook over Sinterklaas of over sollicitaties. En we gaan ook wel eens koekjes bakken.

N: (lacht) En de vorige keer hebben we Marokkaans brood gebakken.

L: (lacht) Ik leer veel nieuwe recepten en Nauval legt mij dan precies uit hoe ik dat moet maken.

Zijn er dingen in de communicatie met Nederlanders die je lastig vindt?

N: Via de telefoon vind ik moeilijker dan face-to-face contact. Maar het gaat wel veel beter dan drie jaar geleden. En als ik het voorbereid met Lucianne dan is een telefoongesprek veel gemakkelijker.

L: Ik kan ook wel voor haar bellen, maar daar heeft ze uiteindelijk minder aan. Nu moet ze het echt zelf doen nadat wij het goed hebben voorbereid. Ik hoop dat het daarmee steeds gemakkelijker wordt. Als je het maar vaak genoeg doet en merkt dat het goed gaat, krijg je daar zelfvertrouwen van. Succeservaringen zijn denk ik heel belangrijk.

Wat doe of zeg je als je iets niet begrijpt in gesprek, Nauval?

N: Ik zeg dan: "Sorry, ik begrijp het niet. Kunt u wat langzamer praten?"

Nauval, jij komt uit Marokko, zie je veel culturele verschillen tussen onze landen?

N: De tradities in Nederland zijn heel anders dan in Marokko. Lucianne vertelt veel over feest(dagen) en tradities in Nederland en ik vertel haar over de tradities in Marokko. In Marokko kennen ze geen kerst, maar hebben we de ramadan en het offerfeest. En als je in Marokko bijvoorbeeld ziek bent, ga je direct naar een specialist en niet eerst naar een huisarts zoals in Nederland. De Marokkaanse keuken en Nederlandse keuken verschillen ook veel van elkaar. En natuurlijk het weer, in Nederland regent het veel en in Marokko is het gedurende het hele jaar warm en zitten mensen altijd buiten.

L: Uit onze gesprekken bleek bijvoorbeeld ook dat de verschillen tussen arm en rijk in Marokko heel groot zijn. En Nauval vertelde mij dat familie heel belangrijk is in Marokko en dat zij het jammer vindt dat mensen

Lucianne en Nauval

in Nederland meer op zichzelf zijn.
N: Dat klopt wel een beetje, maar ik vind het ook wel goed zo.

Je leert eigenlijk veel van elkaar als ik het goed begrijp?

L: Ja, ik leer ook veel over het leven in Marokko.

N: Vroeger had ik geen contact met Nederlandse mensen. Dan was het moeilijk om de Nederlandse cultuur te leren begrijpen en wist ik niet wat ik moest zeggen tegen Nederlandse mensen of wat ik moest doen. Maar nu is dat veel gemakkelijker geworden. Lucianne is als een vriendin voor mij.

Lucianne, ik heb begrepen dat jij sinds april 2018 taalcoach bent bij de Ekklesia Taalgroep. Wat heeft jou doen besluiten om taalmaatje te worden?

L: Ik wilde al heel lang taalmaatje worden. Het leek me heel leuk om iemand te helpen met het leren van de Nederlandse taal. Ik heb eerder wel via de Voorleesexpress een gezin geholpen met de taal door voor te lezen. Het leek me alleen nog leuker om echt één-op-één te kunnen oefenen. Dat werkt volgens mij toch beter. En Ekklesia

heeft ook aandacht voor moeders met kinderen, mensen die langzamer leren. Dat vond ik een heel mooi initiatief.

En daar ligt ook een link met je studieachtergrond, Orthopedagogiek?

L: Dat klopt. Ik wilde het liefst iemand helpen met de taal en daarnaast ook de link met kinderen, dat leek me wel leuk voor mijn studie.

Lucianne, wat wil je bereiken als taalmaatje?

L: Ik zou het geweldig vinden als Nauaal straks zelfstandig gesprekken kan voeren, zodat zij niet elke keer haar man hoeft mee te nemen. En dat ze leert van het oefenen. Ik ben er trots op wat Nauaal tot nu toe heeft bereikt.

Zien jullie verschil tussen een half jaar geleden toen jullie als taalmaatjes zijn begonnen en nu?

L: Ik merk wel verschil. Nauaal kent veel meer woorden en ze weet veel beter hoe ze bepaalde gesprekken moet voeren. Ze weet ook beter hoe dingen in Nederland zijn georganiseerd.

Merk jij ook verschil Nauaal?

N: Ja, als ik bijvoorbeeld nu naar

school ga voor mijn dochter kan ik zelf met de juf praten. Mijn man hoeft niet meer mee. Ook als ik naar het consultatiebureau ga. Ik voel me er nu beter bij om dit alleen te doen. Ik heb ook voor het eerst zelf gesolliciteerd, bij een ziekenhuis als schoonmaker.

Hebben jullie ook een kijk naar de toekomst?

L: Mij lijkt het wel leuk om nog contact te blijven houden, ook als we als taalmaatjeskoppel na ongeveer 1 jaar klaar zijn. Ik zou het jammer vinden om Nauaal niet meer te zien.

N: (lacht), maar zij is nu een vriendin van mij. Ik denk dat we elkaar wel blijven zien.

Willen jullie tot slot nog iets zeggen?

L: Voor de mensen die twijfelen of ze taalmaatje willen worden, zou ik het advies willen geven om het gewoon te gaan doen. Het is zo leuk om iemand te helpen. Het hoeft helemaal niet moeilijk of ingewikkeld te zijn. Het voelt gewoon goed om iemand op deze manier te helpen. En het is ook leuk om van andere culturen te leren.

N: Ik wil alleen dank je wel zeggen tegen Lucianne!

LHBTIQ+-viering bij de Leidse Studenten Ekklesia

De Ekklesia organiseert opnieuw een 'roze viering'. Dit jaar is deze viering op **24 februari**. In deze dienst zal Marijn Vermet voorgaan.

Marijn heeft in Leiden theologie en Slavische talen gestudeerd en is nu Doopsgezind predikant in Aardenburg. Marijn is een 'mensen-mens'. In zijn dagelijkse- en geloofsbeleving staan de drie begrippen liefde, vrede, rechtvaardigheid centraal.

Leden van de LHBTIQ-gemeenschap die graag deze viering willen helpen voorbereiden zijn zeer welkom. Neem dan contact op met pastor Christiane van den Berg. Mail: christianevandenberg@ekklesialeden.nl. Deze viering vindt plaats in de Hooglandse Kerk, ingang Nieuwstraat 20a, in Leiden en begint om 11.45 uur.

De volgende

Hooglandse Nieuwe

zal verschijnen op

zondag 21 april 2019

Het thema van dat nummer zal zijn

verlossing

U wordt uitgenodigd om een bijdrage in te sturen, een stuk van maximaal 600 woorden. De kopijdatum voor het meinumner zal zijn zondag 7 april 2019

Feddema actueel

Eenzaamheid als 'ziekte' van de seculiere mens?

Hans Feddema

Velen weten, dat de moderne seculiere mens naast successen in zijn leven worstelt met het "savoir vivre" en zo ook nogal wat eenzaamheid kent. Maar ik wist niet dat de laatste tijd in het Westen eenzaamheid de vorm van een epidemie aanneemt en wel wordt gezien als een der belangrijkste doodsoorzaken. Onder meer de bekende Duitse neuroloog Manfred Spitzer stelt dat, zich tevens baserend op gegevens van collega's. Sociaal isolement geldt meestal als oorzaak. Geen contact met anderen speelt zeker een rol. Aandacht is waar de mens reeds als baby om vraagt en als niemand zich voor jou interesseert voelt dat niet goed. Dit zeker als je zelf te weinig warmte of liefde uitstraalt. Mensen kunnen trouwens ook eenzaam zijn zonder dat ze zich daar bewust van zijn. In een goed ogend huwelijk kan er ook sprake zijn van eenzaamheid. Niet iedereen blijkt in staat tot geestelijke intimiteit, wezenlijk in een relatie, ja zelfs belangrijker nog dan lichamelijke intimiteit. Het lijkt daarom van belang het sociale in eenzaamheid uit te breiden met het hebben van contact met zichzelf. Eens had ik gasten in m'n huis die vertelden over hun voettocht naar Compostella. Onderweg hadden ze, zo zeiden ze, al wandelend vooral contact gekregen met zichzelf. Met het 'innerlijke zelf' of volgens C.J. Jung het 'hogere' of 'goddelijke Zelf' in ons, komen we op spiritueel terrein. Geen contact met zichzelf? Wijst dat niet op een vorm van zelfvervreemding? Bijv. het niet weten wie we zijn, laat staan waarvoor we hier zijn. Zingeving of het ontbreken daarvan is met andere woorden een belangrijk aspect van de om zich heen grijpende eenzaamheid. Ik ben geen medicus of neuroloog en geef slechts hun bevindingen door nl. dat de eenzame mens vaker ziek is en sneller dementie, hart- en vaatziekte of kanker krijgt. Medici gaan eenzaamheid meer en meer zien als een ziekte op zich. Kortom alle reden om iets te gaan doen aan dit probleem. Zelfkennis, dus bij jezelf naar binnen gaan, lijkt van betekenis, naast het aangaan van contacten. Er verschenen in 1919 al twee belangrijke boeken over eenzaamheid. Die te lezen is naast het volgen van cursussen functioneel, omdat dat inzicht geeft. Contact met zichzelf is misschien nog wel belangrijker dan wanneer buurtcomités initiatieven nemen om het onderling contact in de wijk te bevorderen. Ook al is dit juist prima in wijken met een diverse bevolking. Leren communiceren, dus niet louter zelf praten, maar belangstelling tonen voor de ander, lijkt logisch. In de Centrale Bibliotheek aan de Nieuwstraat is er wekelijks een taalcafé waar vluchtelingen van elders samen komen met Nederlandse vrijwilligers. Elkaar wat helpen met de taal en wat vertellen over hun cultuur, staan daarin centraal. Dit alles is niet het enige antwoord op eenzaamheid, maar wellicht helpt het wel, althans iets.

Vertelpodium Leiden presenteert:

'Es on the road'

Nederlandstalige
vertelvoorstelling over op reis
gaan en terugkomen

zondag 10 maart 2019

Esther Kornalijslijper is een zwerver met gevoel voor lijf en ziel. Ze was dierenarts en nu vertelt ze. Vol lef en liefde! Het verlangen om te vertrekken alleen en voor onbepaalde tijd - werd al vroeg wakker gekust.

In deze voorstelling vertelt Esther over een busje, op pad zijn, en het lastige van terugkomen. Een reis naar buiten en naar binnen. In de wereld én in jezelf.

De voorstelling start op:

Rapenburg 100 om 14.30 uur.

Welkom vanaf 14 uur.

Entree voor jongeren € 5, voor volwassenen € 10, incl. pauzeconsumptie.

Reserveer via: hetverhalenrijk@gmail.com of bel: 071-5720271.

Benieuwd naar de hele serie 'Vergezichten' en de workshop? *Kijk dan op:

<https://www.het-verhalenrijk.nl/vertelpodium>.

Vertelpodium Leiden, een initiatief van Ekklesia Leiden en Het Verhalenrijk.

***De waarheid verzwijgen is
goud begraven – Pythagoras***

over waarheid

Een leugen is een waarheid die rekening houdt met haar omgeving.

Levi Weemoedt

Als je iemand boos wilt maken, lieg dan. Als je iemand razend wilt maken, zeg hem dan de waarheid.

Schopenhauer

Er is maar één waarheid op deze wereld, dat is de dood. Het is sterven of liegen.

Louis Ferdinand Céline

De waarheid is zelden zuiver en nooit eenvoudig.

Oscar Wilde

Alles wat we horen is een mening, geen feit. Alles wat we zien is een perspectief, niet de waarheid.

Marcus Aurelius

Als er maar één enkele waarheid bestond, zou men niet honderd verbeeldingen van hetzelfde thema kunnen schilderen.

Pablo Picasso

Een politicus spreekt alleen maar de waarheid als hij een andere politicus een leugenaar noemt.

Harvey Kurtzmann

Belediging is voor sommige mensen ook gewoon een waarheid die ze liever niet willen horen.

Hans Teeuwen

Als ik maar genoeg woorden gebruik, zit de waarheid er vanzelf tussen.

Freek de Jonghe

Drie dingen kunnen niet lang worden verborgen: de zon, de maan en de waarheid.

De waarheid is de bodem van een bodemloze put.

Tennessee Williams

Friedrich Nietzsche

Wie niet kan liegen, weet niet wat waarheid is.

De waarheid is zoals de godsdienst, ze heeft slechts twee vijanden: te veel en te weinig.

Boeddha

Samuel Butler